

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΒΛΑΧΩΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Ημερίδα

Οι Βλάχοι στη Θεσσαλονίκη

Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών

Θεσσαλονίκη 22 Ιανουαρίου 2011

Χαιρετισμός Προέδρου Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων

Θεσσαλονίκη, 22 Ιανουαρίου 2011
Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών

Αγαπητοί φίλοι

Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων με τη σημερινή εκδήλωση, την αφιερωμένη στη Θεσσαλονίκη και τους Βλάχους έρχεται ουσιαστικά να τιμήσει και μέσω αυτού του γεγονότος να αναδείξει τη διαχρονική σχέση ανάμεσα στη λατινόφωνη Ρωμιοσύνη και την πρωτεύουσα του μακεδονικού Ελληνισμού.

Η βλαχική παρουσία στη Θεσσαλονίκη έγινε ιδιαίτερα διακριτή και δυναμική στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.

Οι βλαχικής καταγωγής Θεσσαλονικείς συνεργάστηκαν συστηματικά, αγωνίστηκαν μαζί με τους άλλους Συνέλληνες για την απελευθέρωση της Μακεδονικής ελληνικής πατρίδας και της ιστορικής πρωτεύουσάς της.

Αλλά και μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, στα πλαίσια του νεοελληνικού κράτους, η βλαχική παρουσία στην πόλη δεν ολιγόρησε μπροστά στις προκλήσεις των καιρών.

Πρωτοστάτησαν οι Βλάχοι της Θεσσαλονίκης στα γράμματα, εκδήλωσαν νωρίς το ενδιαφέρον τους για τα κοινά της πόλης.

Αγκάλιασαν τους διωγμένους αδελφούς τους απ' τις αλισμόνητες πατρίδες.

Προηγούμενως είχαν και των ίδιων οι ιδιαίτερες ορεινές πινδικές πατρίδες αφανιστεί στην πυρά και περάσει απ' το λεπίδι των Τουρκαλβανών συμμάχων του Σουλτάνου.

Εδώ, στη Θεσσαλονίκη, η λατινόφωνη Ρωμιοσύνη, με συνείδηση των ευθυνών της έναντι του Γένους και της μακεδονικής Πατρίδας, υψώνει τα γαλανόλευκα λάβαρα και παράλληλα εργάζεται για τη δημιουργία της σύγχρονης Θεσσαλονίκης μαζί με τους άλλους Συνέλληνες, εβραϊκής, μικρασιατικής, ποντιακής, καταγωγής.

Θα περιοριστώ σε ορισμένα ονόματα: Συνδίκας, Καζινάρης, Ζάννας, Γιαννούσης και σήμερα ο Μπουτάρης. Βλάχοι δήμαρχοι της Θεσσαλονίκης.

Μία επιβεβαίωση της αναγνώρισης της δημιουργικής και ουσιαστικής παρουσίας του βλάχικου στοιχείου στην πόλη εδώ και δύο αιώνες. Δε θα μπω σε λεπτομέρειες.

Οι αποψινοί ομιλητές στη συνέχεια είναι ειδικότεροι από μένα για να το πράξουν κατάλληλα και να αναδείξουν την ιστορικότητα όσων ανέφερα.

Σας ευχαριστώ για την παρουσία σας απόψε στην ιστορική αίθουσα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών.

Μιχάλης Μαγειρίας
Πρόεδρος Πανελλήνιας Ομοσπονδίας
Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων

Χαιρετισμός Προέδρου Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων

Θεσσαλονίκη, 23 Ιανουαρίου 2011

Αίθουσα τελετών του

Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης

Κοπή πίτας Π.Ο.Π.Σ.ΒΛΑΧΩΝ

Αγαπητοί φίλοι

Γκίνι Ανταμουσίμου, Καλώς Ανταμωθήκαμε!

Με ιδιαίτερη χαρά σας καλωσορίζω στη σημερινή εκδήλωση της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων για την Κοπή της «Πίτας των Βλάχων» του 2011.

Ο απολογισμός της χρονιάς που πέρασε είναι για την Ομοσπονδία μας πλούσιος και θέτει τον πήχυ ψηλά για το Νέο Έτος 2011.

Η κορυφαία εκδήλωση της Ομοσπονδίας μας το 2010 ήταν όπως πάντα το Αντάμωμα. Διοργανώθηκε αρχές Ιουλίου στη γενέτειρα των Μεγάλων Εθνικών Ευεργετών, στο Μέτσοβο κι ήταν αφιερωμένο στο Μετσοβίτη λόγιο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού Νικόλαο Τζερτζούλη. Έλαβαν μέρος περισσότεροι από δύο χιλιάδες νέες και νέοι χορευτές με παραδοσιακές ενδυμασίες.

Το Σεπτέμβριο στέφθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία οργανωτική αλλά και περιεχομένου το 11ο επιστημονικό Συμπόσιο Ιστορίας και Λαογραφίας που οργανώσαμε στην Βλαχοκλεισούρα της Καστοριάς

Η πλούσια θεματολογία, οι ενδιαφέρουσες μεθοδολογικές προσεγγίσεις όπως κι η παρουσίαση αγνώστου και ανέκδοτου ως τώρα υλικού συνιστούν σημαντική πρόοδο στην έρευνα και μελέτη της βλαχικής θεματολογίας.

Σκοπός μας είναι να τη διευρύνουμε σε συνεργασία με τους ειδικούς επιστήμονες στο μέλλον και σε άλλα αντικείμενα όπως για παράδειγμα η προφορική μας γλώσσα με τις πολλαπλές διαλεκτικές της εκφράσεις.

Τον Οκτώβριο πραγματοποιήσαμε προσκυνηματική επίσκεψη στην έδρα του Οικουμενικού Θρόνου, στο Φανάρι της Ορθοδοξίας. Γίναμε δεκτοί από τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ. κ. Βαρθολομαίο, τον οποίο και αναγορεύσαμε σε επίτιμο μέλος της Ομοσπονδίας μας. Το ταξίδι αυτό στην Πόλη πλαισιώθηκε από εκατοντάδες μέλη των Συλλόγων μας.

Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων το χρόνο που πέρασε με αίσθημα ευθύνης προέβη σε ενημέρωση όλων των Συλλόγων μελών της, της Κοινής Γνώμης της πατρίδας μας, καθώς και όλων των θεσμικών φορέων τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τις δραστηριότητες του λεγομένου «Συμβουλίου των Αρμάνων ή Μακεδοναρμάνων», το οποίο προκλητικά και διεκδικεί δυναμικά την εκπροσώπηση των βλαχικών πληθυσμιακών συλλογικοτήτων της Ελλάδας χωρίς καμιά νομιμοποιητική διαδικασία ή άλλη αναφορά.

Εμείς οι Βλάχοι, το έχω πει κι άλλοτε, είμαστε φορείς μιας διαχρονικής παράδοσης. Δεν αποτελούμε απλά ένα ιστορικό, αλλά ένα από τα πιο δυναμικά συστατικά στοιχεία τόσο της σύγχρονης Ελλάδας όσο και της ελληνικής Διασποράς.

Εμείς, οι Βλάχοι της Ελλάδας κι όσοι ταυτίζονται με μας διαχρονικά όχι απλά έχουμε αίσθηση της πατρίδας αλλά αγωνιζόμαστε γι' αυτή χωρίς δεύτερες σκέψεις. Δίνουμε το παρών στις μεγάλες στιγμές του Έθνους αλλά και στην καθημερινότητά του.

Τέτοιους όμορφους αγώνες δίνουμε κι εμείς στην Ομοσπονδία των πολιτιστικών συλλόγων των Βλάχων. Αγώνες για την ανάδειξη και διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, αγώνες για την ανάδειξη της λατινόφωνης Ρωμιόσυνης και της συμβολής της στη ζωή του έθνους των Ελλήνων και της πατρίδας μας της Ελλάδας.

*Ευχαριστώ μούλτου
Το Νέο Έτος με Υγεία*

*Άνλου Νόου κου σανατάτι
Σας ευχαριστώ*

Μιχάλης Μαγειρίας
Πρόεδρος Πανελλήνιας Ομοσπονδίας
Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Νικόλαος Ι.Μέρτζος

Πρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών

Δημοσιογράφος-Συγγραφέας

Η Θεσσαλονίκη, κεντρική πύλη, οικονομικό και πολιτιστικό μητροπολιτικό κέντρο των Βαλκανίων επί 20 περίπου αιώνες, συνδέεται ανέκαθεν άρρηκτα με τους Βλάχους. Άλλωστε είμαστε οι μόνοι που στη λαλιά μας διασώζουμε το αρχαιότατο όνομά της. Ιδού τρεις αποκαλυπτικοί προαιώνιοι δεσμοί:

1. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι στον Θερμαϊκό κατά τους Μηδικούς Πολέμους, πριν 2.500 σχεδόν χρόνια, υπήρχαν τρία κεντρικά πολιίσματα: η Θέρμη, η Χαλάστρα και η *Αλία*. Αυτές συνένωσε, μετά δύο περίπου αιώνες, ο Βασιλεύς Κάσσανδρος σε μια μεγάλη πόλη στην οποία έδωσε το όνομα της συζύγου του και αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου: Θεσσαλονίκη. *Αλία* στην αρχαία ελληνική σημαίνει θαλασσινή και αλμυρή: *άλς* η αλμυρή θάλασσα και *άλας* το αλάτι της. Το *άλας* στη λατινική ονομάζεται *sal-salis* και στη λαλιά μας *sare* και, γι'αυτό, εμείς οι Βλάχοι ονομάζουμε *Saruna* τη Θεσσαλονίκη, δηλαδή *Αλία* όπως την ονόμαζε ο Ηρόδοτος. Την ονομασία *Saruna* βρήκαν μετά χίλια χρόνια στα χείλη των γηγενών Βλάχων οι Σλάβοι τον 6° αιώνα μ.Χ. και, έτσι, την ονόμασαν Σόλουν.

2. Στα Αρχεία της Βενετίας φυλάσσεται έγγραφο του 1430 με το οποίο η Σύγκλητος εξουσιοδότησε τον Ενετό Βάιλο της βενετοκρατούμενης Θεσσαλονίκης να στρατολογήσει Βλάχους πολεμιστές. Αυτοί τότε πολέμησαν τους Οθωμανούς πολιορκητές υπερασπιζόμενοι μέχρις ενός τη Θεσσαλονίκη τους την οποία είχαν εγκαταλείψει οι πλείστοι άλλοι κάτοικοί της.

3. Η Αγία Παρασκευή είναι ανέκαθεν η προστάτιδα των Βλάχων που την ονομάζουν *St Veneri* και την ταυτίζουν με την αρχαία θεά Αφροδίτη (*Venus-Veneris* στη λατινική). Στην Αγία Παρασκευή, λοιπόν, ήταν αφιερωμένος, από τον 5° αιώνα ήδη, ο αρχαιότερος σωζόμενος χριστιανικός ναός της Αχειροποιήτου που τώρα θεωρείται -ανέκαθεν δήθεν- αφιερωμένος στην Παναγία. Όμως στην Αχειροποίητο εισήλθε Πορθητής το 1430 ο Σουλτάνος Μουράτ Β', έθεσε τον «τουρά» του σε κίονα του αριστερού της κλίτους και την έκανε τζαμί. Επί πέντε αιώνες από τότε μέχρι και το 1912, η Αχειροποίητος ονομάζονταν *Εσκή Τζουμά τζαμί*, δηλαδή τζαμί της Παλαιάς Παρασκευής. Ακόμη και σήμερα στην Αχειροποίητο λειτουργεί, δεξιά, παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής. Άλλωστε, είναι εξακριβωμένο ιστορικά ότι, 170 χρόνια μετά την άλωση, οι Βλάχοι κυριαρχούσαν στην πόλη. Ο καθηγητής και ακαδημαϊκός Μιχαήλ Σακελλαρίου υπογραμμίζει¹:

Το 1605 οι Βλάχοι αποτελούσαν το μισό του χριστιανικού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης.

Εξ άλλου, πλησιάζοντας τους καιρούς μας, στο παμπάλαιο αγίασμα της Αγίας Παρασκευής, έξω από την Ληταία πύλη των τειχών, η Φιλόπτωχος Αδελφότης Θεσσαλονίκης, που διοικούσαν Βλάχοι, ίδρυσε το 1900 τα Νεκροταφεία της Αγίας Παρασκευής. Τον πανηγυρικό λόγο των εγκαινίων μάλιστα εξεφώνησε Βλάχος: ο κορυφαίος φιλόλογος Πέτρος Παπαγεωργίου από το Κρούσοβο που αναφέρθηκε διεξοδικά στα έως τότε αρχαιολογικά ευρήματα, ιδιαίτερα στις ενεπίγραφες επιτύμβιες στήλες οι οποίες μαρτυρούν σε συνέχεια ταφές στον ίδιο ακριβώς χώρο.

Δεν είναι καθόλου τυχαία, λοιπόν, η (ουσιαστικά επαν-) ίδρυση των Νεκροταφείων στο αγίασμα της Αγίας Παρασκευής, όπως θα μπορούσε κανείς ανελλήνιστος. Αντίθετα φανερώνει τον μυχιαίτατο ειρμό της Ιστορίας που από τα πανάρχαια χρόνια τηρούμε οι λατινοφωνήσαντες αυτόχθονες Έλληνες, υποσυνείδητα ασφαλώς αλλά οπωσδήποτε ακολουθώντας συνειδητά τα βήματα της παράδοσής μας. Από τα αρχαιότατα χρόνια η θεά Αφροδίτη, που εμείς ταυτίζουμε με την Αγία Παρασκευή, λατρεύονταν με τρεις ιδιότητες: η Αφροδίτη του έρωτα και της ομορφιάς, η λιμενία Αφροδίτη των απάνεμων λιμανιών και της ναυσιπλοΐας και, τρίτον, η Αφροδίτη των νεκρών που τα σεβάσματα ιερά της λατρεύονταν στα αρχαία νεκροταφεία. Στα αρχαία νεκροταφεία της Θεσσαλονίκης έχουν βρεθεί πολλά πήλινα μικρά ειδώλια της θεάς ως κτερίσματα των νεκρών Θεσσαλονικέων και πολλά επιτύμβια με ανάγλυφη την μορφή της².

1. Μακεδονία, 4.000 χρόνια ελληνικής Ιστορίας και πολιτισμού, σελ.355, Εκδοτική Αθηνών.

2. Νικ.Παπαχατζή, Η Θρησκεία στην Αρχαία Ελλάδα, Εκδοτική Αθηνών, σελ. 136-137

Η Φιλόπτωχος Αδελφότης Θεσσαλονίκης ιδρύεται το 1871, αμέσως μετά το βουλγαρικό σχίσμα, για να υπερασπισθεί τα ελληνικά εθνικά δικαιώματα. Ιδρυτής της ο Βλάχος Στέφανος Κων.Τάττης, γιός του Φιλικού Κωνσταντίνου Στ.Τάττη. Τον διαδέχονται στην προεδρία μέχρι το 1924 άλλοι τρεις Βλάχοι. Ενωρίτερα προστάτης των Ελληνικών Γραμμάτων ήταν Νάνος (Ιωάννης) Γούτα Κανταντζόγλου, ο πλουσιότερος προεστός της πόλης. Και ο Μιχαήλ Τσιτίτσας, Μέγας Εθνικός Ευεργέτης, χρηματοδοτεί την πρώτη ελληνική σχολή που έχει μόλις ιδρύσει ο επίσης Βλάχος προεστός Δημητράκης Μπαλταδώρος Οικονόμου. Το 1900 ο Άθως Ρωμάνος, Γενικός Πρόξενος της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη, αναφέρει στον προϊστάμενό του Υπουργό των Εξωτερικών τα εξής:

Ενταύθα, ως γνωστόν, ζώσι πολυάριθμοι βλαχόφωνοι καταγόμενοι εκ Κρουσόβου, Νεβέσκης, Μεγαρόβου, Βελισσού, Κλεισούρας, Σαμαρίνης και Βεροίας, οίτινες, Έλληνες θεωρούντες εαυτούς και ελληνικά σκεπτόμενοι και εκπαιδευόμενοι, ικανήν ζωήν παρέχουσιν εις το φθίνον ιθαγενές ελληνικόν στοιχείον ίνα μη προσθέσω και τους εκ του Βλαχολειβαδίου πολυαριθμους βλαχοφώνους οίτινες παλαιόθεν έχουσιν ενσωματωθεί. Εάν αποχωρισθώσιν ούτοι αφ' ημών και αδιαφορίαν έχωσιν εις το μέλλον προς τα ημέτερα, η ενταύθα Ελληνική Κοινότης θέλει περιπέσει εις θέσιν μη ισοφαρίζουσιν ουδέ προς την επήλυδα βουλγαρικήν παροικίαν.

Έτσι αρχίζει ο ένοπλος Μακεδονικός Αγώνας με κέντρα τη Θεσσαλονίκη και το Μοναστήρι όπου πρωταγωνιστούν οι Βλάχοι. Στη Θεσσαλονίκη το Εκτελεστικό του Αγώνα έχει 8 μέλη. Οι έξι είναι οι Βλάχοι: Δημήτριος Ζάννας και Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου από το Λιβάδι του Ολύμπου, Κωνσταντίνος Τορνιβούκας από την Κλεισούρα, Αλκιβιάδης Μάλτος από το Μοναστήρι, Αργύριος Ζάχος από τα Βελεσά και Γεώργιος Σαμαράς από το Σέλι. Σύνδεσμος ο φαρμακοποιός Μιλτιάδης Κέννας από τον Ασπροπόταμο, που είχε το φαρμακείο του αντίκρυ από το αρχοντικό του πρωταγωνιστού ιατρού Δημ. Ζάννα στη λεωφόρο Χαμηντιέ, τώρα Εθνικής Αμύνης.

Τον Αγώνα συντονίζει ο Γενικός Πρόξενος της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη Λάμπρος Κορομηλάς, ο οποίος αργότερα δηλώνει στον Αλέξανδρο Δ. Ζάννα, γαμβρό της Πηνελόπης Δέλλα:

Αν δεν είχα μαζί μου τους Κουτσόβλαχους, δεν θα μπορούσα να βγάλω πέρα τον Μακεδονικό Αγώνα.

Την μαρτυρία του διασώζει ο Γεώργιος Μόδης, Μακεδονομάχος, υπουργός και βάρδος του Αγώνα από το Μοναστήρι.

Περιορίζοντας τον ιστορικό ορίζοντα στον 20^ο και στην αυγή του 21^{ου} αιώνα εξακριβώνουμε ότι οι Βλάχοι πρωταγωνίστησαν και άφησαν ανεξίτηλη τη σφραγίδα τους σε όλες ανεξαιρέτως τις πτυχές της ζωής της Θεσσαλονίκης: παιδεία και λογοτεχνία, κοινωνία και ευεργεσία, οικονομία και πολιτική, τέχνες και ψυχαγωγία, αθλητισμός και συνδικαλισμός. Συχνά κράτησαν τα ηνία και πάντοτε επηρέασαν αποφασιστικά την ηγεσία. Βλάχοι ήσαν έξι Δήμαρχοι της Θεσσαλονίκης και πέντε Αντιδήμαρχοι, πέντε Δήμαρχοι Δήμων της Μείζονος Θεσσαλονίκης, δύο Αντινομάρχες της, οκτώ ευεργέτες της, έξι υπουργοί και τρεις υφυπουργοί, σαρανταέννας καθηγητές Πανεπιστημίου, πέντε εκδότες επτά εφημερίδων, οκτώ διευθυντές επτά εφημερίδων, εικοσιεπτά Πρόεδροι και έξι Γενικοί Διευθυντές κορυφαίων Οργανισμών, επιστημονικών Συλλόγων και Ιδρυμάτων, ιδιοκτήτες δώδεκα εμβληματικών ξενοδοχείων καθώς επίσης ιδιοκτήτες πολλών κεντρικών μεγάρων, πολυκαταστημάτων, βιομηχανιών, ζαχαροπλαστειών, νυκτερινών κέντρων κ.α., σπουδαίοι επιστήμονες, επιχειρηματίες, έμποροι, βιομήχανοι, χρυσικοί κ.λ.π.

Δήμαρχος Θεσσαλονίκης από το 2011 είναι ο Γιάννης Μπουτάρης από τη Νέβεσκα και Αντιπεριφερειάρχης Θεσσαλονίκης ο Απόστολος Τζιτζικώστας από τη Νέβεσκα και τα Τρίκαλα. Αντιδήμαρχοι: η Καλυψώ Γούλα και ο Κωνσταντίνος Ζέρβας. Βουλευτής Θεσσαλονίκης, του Κ.Κ.Ε., από το 2004 συνεχώς ο Συρρακιώτης καθηγητής Ιωάννης Ζιώγας.

Μέχρι το 2010 οι έξι Βλάχοι της Θεσσαλονίκης διετέλεσαν:

Υπουργοί: Αλέξανδρος Ζάννας, Χριστόφορος Νάλτσας, Τάκος Μακρής, Γιώργος Μ.Λιάννης, Γιώργος Τζιτζικώστας και Χρήστος Φώλιας,

Υφυπουργοί: Δημήτριος Ευρυγένης, Ανδρέας Καζάζης και Λευτέρης Τζιόλας

Δήμαρχοι Θεσσαλονίκης: Πέτρος Συνδίκας, Κωνστ. Τάττης, Γεώργιος Σερεμέτης, Δημήτριος Κ.Ζάννας Και Αθανάσιος Γιαννούσης

Δημαρχεύσαντες: Τάσκος Γιαννούλης και Αθανάσιος Καζινάρης

Αντιδήμαρχοι: Νικόλαος Ταχιάς, Απόστολος Τσουρέκας, Ματθαίος Τσούγκας

Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου επί 20 χρόνια ο Σωτήρης Καπετανόπουλος

Αντινομάρχης και Πρόεδρος του Νομαρχιακού Συμβουλίου Μιχάλης Τζιόλας, τώρα Σύμβουλος της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Αντινομάρχης, επίσης, επί 4 χρόνια ο ιατρός Μιχάλης Λιάκος από το Πισοδέρι.

Δήμαρχοι Μείζονος Θεσσαλονίκης: Ευόσμου Τάκης Χατζηβρέττας, Ωραιοκάστρου Νικ.Μπάτος, Πυλαίας Απ. Κουκορίκος, Αξιού Νικ.Γιουτίκας, Χορτιάτη Μιχ.Γεράνης, Καλλιθέας και από το 2011 Ωραιοκάστρου Τάκης Σαραμάντος.

Άρρηκτο ιστορικό κεφάλαιο είναι η συμβολή των Βλάχων στις επιστήμες.

Στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο καταγράφονται ως εξής:

Πρυτάνεις οι Δημήτριος Καρανίκας και Κωνσταντίνος Δεμίρης

Αντιπρυτάνεις 2010-3 η Δέσπω Λιάλιου

Καθηγητές - συχνά συνιδρυτές και Κοσμήτορες- Σχολών:

ΙΑΤΡΙΚΗ: Κάρολος Αλεξανδρίδης, Ματθαίος Τσούγκας ιατροδικαστής, Γιάννης Παπαδήμας, Γιώργος Παπαζαχαρίου, Βασίλης Θωμαΐδης, Αλέξανδρος Αλεξανδρίδης, Άρης Μπουσουλέγκας,

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ: Λεωνίδας Πισιώτης, Αναστάσιος Θ. Τσίρλης, Νικόλαος Παρίσης

ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗ: Κωνσταντίνος Βλάχος

ΝΟΜΙΚΗ: Δημήτριος Σάντης, Δημήτριος Καρανίκας, Ιωάννης Ζησιάδης, Κωνσταντίνος Βαβούσκος, Τηλέμαχος Φιλίππιδης, Δημήτριος Ευρυγένης, Χαράλαμπος Παπαστάθης, Καλλιόπη Κούφα, Αλίκη Κιάντου-Παμπούκη, Βασίλειος Κιάντος, Ξανθή Περάκη, Ελίζα Αλεξανδρίδη, Μαριάνος Καραάσης

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ: Βασίλειος Έξαρχος, Αντώνιος-Αιμίλιος Ταχιάος, Στέργιος Σάκκος, Μιχάλης Τρίτος τώρα Κοσμήτωρ, Ιωάννης Κογκούλης, Μιλτιάδης Κωνσταντίνου και Δέσπω Λιάλιου τώρα Αντιπρύτανης

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ: Γεώργιος Νιτσιώτας, Κωνσταντίνος Δεμίρης, Γιώργος Μ. Λιάνης, Βασίλειος Μέρτζιος

ΧΗΜΕΙΑΣ: Ιωάννης Ζιώγας

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ: Μαρία Παπαγεωργίου, Νικόλαος Κατσάνης, Αντώνης Μπουσμπούκης, που έγραψαν σπουδαία έργα για τους Βλάχους

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ: Ιωάννης Ξηροτύρης και Βάιος Λάζος

Ως Πρόεδροι ή Γενικοί Διευθυντές κορυφαίων οργανισμών, ιδρυμάτων και συλλόγων έθεσαν τη σφραγίδα τους στη σύγχρονη Θεσσαλονίκη οι εξής Βλάχοι:

Πρόεδροι:

* του Εργατικού Κέντρου Δημήτριος Θεοδώρου, ο οποίος ως Πρόεδρος της Παμμηχανικής Ενώσεως ίδρυσε τις πρωτοπόρες τεχνικές σχολές «Ευκλείδης»,

* της πολυεθνικής πετρελαϊκής Μόμπιλ Ελλάδος-Μέσης Ανατολής Τζώνης Μπιλιμάτσης,

* της Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης Τάκης Γκοτζαμάνης, Μάρκος Μπούρος, Γιάννης Βελλίδης, Γεώργιος Σορτικός και Γιάννης Κωνσταντίνου,

* του Δικηγορικού Συλλόγου Χαράλαμπος Νάσλας,

* του Συμβολαιογραφικού Συλλόγου Νάκης Δ. Λιάτσης,

* του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αλέξανδρος Κράλλης,

* του Εμπορικού Συλλόγου Μιχ. Κατσουγιάννης,

* του ΟΑΣΘ σήμερα Κων. Στεφανίδης,

* της Εγνατίας Οδού καθηγητής Απόστολος Γούλας,

* της «Τεχνόπολις» Τάσος Τζήκας,

* της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών Κων. Βαβούσκος καθηγητής ακαδημαϊκός και Νικόλαος Ι. Μέρτζος,

* του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου Αντώνιος-Αιμίλιος Ταχιάος καθηγητής ακαδημαϊκός και Χαράλαμπος Παπαστάθης, καθηγητής,

* του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα Δημήτρης Ζάννας,

* της ΧΑΝΘ Δημήτρης Ζάννας και Βασίλειος Παπαδήμας,

* της Ενώσεως Συντακτών Μακεδονίας-Θράκης Χρίστος Λαμπρινός και Γεράσιμος Δώσσας,

* της Φιλοπτώχου Αδελφότητος Ιωάννης Α. Αυγερινός, Δημοσθένης Μπλάτσης και Κωνσταντίνος Στ. Τάττης,

* του Συνεταιρισμού Φαρμακοποιών Απόστολος Τζιτζικώστας,

Γενικοί Διευθυντές:

* της Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης Κώστας Σαμαράς και Παύλος Ζάννας,

* της Εγνατίας Οδού Σέργιος Λαμπρόπουλος,

* του Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου Παύλος Ζάννας,

* του Κρατικού Θεάτρου Β. Ελλάδος Νίκος Μπακόλας,

* του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου και του Ινστιτούτου Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου Καλλιόπη Κούφα, καθηγήτρια.

Συνεχίζοντας την πατρώα παράδοση των Μεγάλων Εθνικών Ευεργετών και στη Θεσσαλονίκη, τής χαρίζουν: ο αρχιτέκτων Λύσανδρος Καυταντζόγλου το Καυταντζόγλειο Στάδιο, ο ιατρός Αλέξανδρος Καρίπης το Καρίπειον Ίδρυμα και το Καρίπειον Μέλαθρον, η Αλίκη Νέστορος Τέλλογλου, κόρη Ναούμ Ωρολογά, το Τελλόγλειο Ίδρυμα, ο Δημήτρης Ζάννας το Μουσείο του Μακεδονικού Αγώνα και στην Αμερικανική Γεωργική Σχολή το μεγάλο κτήμα του, ο καθηγητής Αλέξανδρος Σβώλος την βιβλιοθήκη του στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, ο συμβολαιογράφος Μενέλαος Οικονόμου 10.000 χρυσές λίρες στη Σχολή Τυφλών. Κορυφαίοι οι αδελφοί Νικόλαος και Λεωνίδας Παπαγεωργίου το Νοσοκομείο Παπαγεωργίου.

Βλάχοι, με τις εφημερίδες τους και την πένα τους, καθοδηγούν επί 175 χρόνια την κοινή γνώμη, την κοινωνία και την πολιτική της Βορείου Ελλάδος από τη Θεσσαλονίκη. Κυριαρχούν πραγματικά στον Τύπο.

Ο Σοφοκλής Γκαρμπολάς από την Κρανιά του Ολύμπου ιδρύει το 1875 την πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «Ερμής» και στη συνέχεια «Φάρος της Μακεδονίας». Τον Γκαρμπολά συνδράμουν αποφασιστικά δύο επιφανείς Βλάχοι: ο πεθερός του Δημ. Μπαλαδώρος και ο τότε Μητροπολίτης -ο μετέπειτα μέγας Οικουμενικός

Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ΄ ο Μεγαλοπρεπής από το Κρούσοβο.

Την δεύτερη ελληνική εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» διευθύνει ο Βλάχος Ιω. Μπήτος.

Την «Μακεδονία» ιδρύει το 1910 ο Κωνσταντίνος Βελλίδης από την Αγία Παρασκευή της Δεσκάτης η οποία σε βυζαντινά έγγραφα και στον Κώδικα της Μητροπόλεως αναφέρεται ως Ντεσικάτα και Δεσικάτη. (Ντεσικάτα στα βλάχικα σημαίνει σχισμένη γιατί η πόλη σχίζεται από χαράδρες). Πρώτος την διευθύνει το 1911 ο Βασίλειος Μεσολογγίτης από τη Νέβεσκα. Κατάγεται από την πολεμική φάρα Ζιούρκα που πολεμιστές της, μαζί με εκατοντάδες άλλους Βλάχους, υπερασπίστηκαν το πολιορκημένο Μεσολόγγι και, μετά την Ηρωϊκή Έξοδο, κατέφυγαν στη Θεσσαλονίκη η οποία, γι' αυτό, τους ονόμασε Μεσολογγίτες.

Ο Γιάννης Βελλίδης, μεγάλο αφεντικό της Θεσσαλονίκης, το 1963 ιδρύει την εφημερίδα «Θεσσαλονίκη» την οποία, αργότερα, διευθύνει ο Λάζαρος Χατζηνάκος από το Πισοδερι με αθλητικογράφο τον μετέπειτα βουλευτή Φλωρίνης και υφυπουργό Γιώργο Θ. Λιάνη από την Κλεισούρα.

Το 1910 ο Αθανάσιος Βόγας από το Μοναστήρι εκδίδει «Το Σύνταγμα».

Μετά το 1914, στην εφημερίδα «Το Φως» αρθρογραφεί ο Θ. Χατζηγώγας.

Την εφημερίδα «Ελληνικός Βορράς» του Π.Ξ. Λεβαντή, διευθύνουν διαδοχικά επί μισόν αιώνα ο Βασίλειος Μεσολογγίτης, ο Ηλίας Κύρου, ο Γεράσιμος Μ. Δώσσας και ο Ν.Ι. Μέρτζος ο οποίος διευθύνει επίσης την εφημερίδα «Εσπερινή Ώρα» και επί 27 έτη το περιοδικό «Μακεδονική Ζωή»

Τις εφημερίδες «Δράσις», «Ελεύθερος Λαός» και «Μακεδονικά Σπορ» ιδρύει, αρχές δεκαετίας του '60, ο Τάσος Νάστος και διευθύνουν ο Κίμων Οικονόμου και ο Νίκος Μπακόλας.

Στην Αθήνα ο Κίτσος Τεγόπουλος το 1974 ιδρύει την εφημερίδα «Ελευθεροτυπία». Κορυφαίοι δημοσιογράφοι πανελλαδικά οι Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου, Χρήστος Φιλιππίδης, Κώστας Σισμάνης, Χρήστος Πασσαλάρης και Δημ. Στεργίου

Τις πρώτες ιδιωτικές κλινικές της Θεσσαλονίκης ιδρύουν ο Κων. Δαν και οι αδελφοί Κούφα. Το Δημοτικό Νοσοκομείο ο Γ. Οικονόμου. Συνιδρυτής της Ψυχιατρικής Κλινικής Πισσαλίδη ο Γεώργιος Καρίπη.

Την Εμπορική Σχολή ιδρύει ο ιερομόναχος Στέφανος Νούκας. Νούκα στα βλάχικα σημαίνει καρύδι. Είναι συνηθισμένο οι Βλάχοι να αποδίδουν στη λαλιά τους τα παλαιά βυζαντινά επώνυμά τους, όπως εν προκειμένω Καρύδης. Π.χ. ο Μέγας Διδάσκαλος του Γένους Κωτούνιος, που έδρασε εθνωφελώς στη Βενετία, προέρχονταν από τη βυζαντινή οικογένεια Κυδώνη. Το κυδώνι οι Βλάχοι ονομάζουν γκοτούνιου. Μια άλλη απόδειξη ότι ακολουθούν αδιάκοπα τον ειρμό του ελληνισμού.

Την τοπογραφία της Θεσσαλονίκης καθ' όλην τον 20ό αιώνα ορίζουν εμβληματικά κτίρια, ξενοδοχεία και επιχειρήσεις Βλάχων καθώς επίσης οδοί αφιερωμένες σε Βλάχους. Και, βέβαια, όταν έλεγες Φλόκα όλοι οι Έλληνες εννοούσαν την πιο γλυκεία και αριστοκρατική Θεσσαλονίκη. Όταν έλεγες Μεντιτερρανέ εννοούσαν την βαρύτερη αρχοντιά της. Με βάση την μελέτη και τα σχέδια του μεγάλου Βλάχου αρχιτέκτονα Αργύρη Ζάχου αναστηλώθηκε στη Θεσσαλονίκη ο ιστορικός ναός του πολιούχου Αγίου Δημητρίου.

Ας περπατήσουμε τους δρόμους και τους τόπους που οι δικοί μας σημάδεψαν:

Τα ξενοδοχεία: Μεντιτερρανέ, Μάντσεστερ, Μοντέρν, Ριτς, Πέλλα, Παλλάς, Βίλλα Ριτς, Μαδρίνος, Σίτυ, Βικτώρια, Αίγυπτος, Πατέρα Χαν και Χάνι Σωσσίδη

Τα Μέγαρα Βαλαούρη, Βόγα, Φλόκα, Δημητριάδη, Οικονόμου, Ζαν Νίκου, Καρίπειον Μέλαθρον, Δώδου, Σκαπέρδα, Σταθάκη, Παπαδήμα, Μπούρου, Νούσιου, Σωσσίδη, Φάληρο, Κόκκινο Σπίτι, Μιραμάρε, οι βίλλες Φλόκα και Φ. Καζάζη και η αυτοκρατορική Βίλλα Ριτς όπου σήμερα λειτουργεί ο πολυπληθής ομώνυμος οικισμός πολυτελείας.

Τα ζαχαροπλαστεία Φλόκα, Τόττη, Αβέρωφ και Τρε Μαρίε

Σημεία αναφοράς τα παλαιότερα καφενεία του Μήτα στο Σιντριβάνι, του Πάντσιου στην Ευαγγελίστρια και του Παντέκα στη λεωφόρο Χαμηντιέ και μετά στο Βαρδάρη, το σινεμά «Ηλύσια» του Χατζηνάκου στη Διαγώνιο, το θερινό σινεμά «Ρεξ» του Παπαδήμα στην πλατεία Αριστοτέλους, η στοά Χρυσικοπούλου στην Τσιμισκή, οι φούρνοι του Μόκκα στον Άγιο Παύλο και του Ντάγκα στην Τσιμισκή, τα Λουτρά «Μέγας Αλέξανδρος» με το ομώνυμο θερινό σινεμά του Μακρή στη Μισραχή, τα μεγάλα καπνομάγαζα Μίσσιου, Νίκου και Σωσσίδη κ.α.

Οι οδοί Αβέρωφ, Βαλταδώρου, Βαλαωρίτου, Βεκέλα, Βλαχάβα, Κίμωνος Βόγα, Σοφ. Γκαρμπολά, Δήμιτσα, Ευρυγένη, Δημητρίου Ζάννα, Γρηγορίου Ζαλύκη, Ζαλοκώστα, Αργύρη Ζάχου, Γ. Ζουμετίκου, Πατριάρχου Ιωακείμ Γ΄, Καζάζη, Καρίπη, Κασομούλη, Α. Κανταντζόγλου, Κώστα Κρυστάλλη, Κωλέττη, Κωφίτσα, Κων. Μικρού, Γ. Μόδη, Ν. Μπακόλα, Νάλτσα, Νικοτσάρα, Ολυμπίου Γεωργάκη, Ολυμπίου Διαμαντή, Παπάγου, Φιλώτα Παπαγεωργίου, Σάπκα, Σαράφη, Αλεξάνδρου Σβώλου, Σίνα, Γεωργίου Σταύρου, Πέτρου Συνδίκου, Στεφάνου Τάττη, Τακαντζά, Τσιτσιτσα, Γιάννη Φαρμάκη, Μοναστηρίου, Κλεισούρας, Μετσόβου, Νυμφαίου, Σαμαρίνας κ.α.

Επιτροχάδην αναφέρονται ενδεικτικά διαπρεπείς Βλάχοι Θεσσαλονικείς κατά τομείς:

Βιομηχανία: σοκολατοποιία Φλόκα, χημικά Κράλλης, κατασκευές Καρίπη, οινοποιία Ι. Μπουτάρης, φερμουάρ Ζάμα Καζάζης, γαλακτοκομία Κολιός και «Αγνό», αλουμίνιο Δημήτρης Τζήκας

Καπνέμποροι: Κωνσταντίνος και Αλέξανδρος Μίσσιου, Κωνσταντίνος Τορνιβούκας και Γεώργιος Σωσσίδης ο επικαλούμενος Μαχαραγιάς.

Εισαγωγείς ξυλείας: Κόκκου, Μπουσβάρου, Μπιλιμάτσης, Κουγιουμτζής
Πολυκαταστήματα: Καραδήμου-Σταμούλη, Χρυσικοπούλου και στοά Χρυσικοπούλου.

Αυτοκίνητα: Ιωάννης Μανδύλας.

Υφάσματα: Ζήσης Πάππου, Κατσουγιάννης, Βλαχογιάννης, Φαμ Κιούκα, Νούσιας κ.α.

Υφαντά: Στέφας, Τουφεξής και Κατσώχης.

Τρόφιμα: Μανδρίνος, Φώλιας, «Γκούντζος», «Βλάστη» και Φαρίνη

Εκδόσεις: Κώστας Ζήτρος και Αστέρης Γούσιος.

Ηλεκτρονική: Τάσος Τζήκας Singular Logistic.

Διεθνείς Μεταφορές: Μακίος.

Εργολήπτες οικοδομών: Τάσος Νάστος, Σωτ. Παπαδήμας, Νίκος Τριάρχου, Τάκης Μέρτζος, Αντώνης Ζυγούρας κ.α.

Λογοτεχνία: Νίκος Μπακόλας, δύο Α΄ Κρατικά Βραβεία

Μουσικοί: Αιμίλιος Ριάδης κορυφαίος αρχιμουσικός. Σωτήριος Γραικός ο ιδρυτής του πρώτου Ωδείου. Χρήστος Δέλλας και Ντάνυ Δοσίου διευθυντές του Κρατικού Ωδείου. Αστέρης Τσώτας.

Ζωγράφοι: Κώστας Λούστας, Νικόλαος Κουπέγκος, Κώστας Βαβάτσης, Ιουλία Αγραφιώτη, Θανάσης Γιαννούσης.

Εκκλησία: ο μακαριστός πια Μητροπολίτης Λαγκαδά Σπυρίδων και ο Πρωτοσύγκελος Θεσσαλονίκης Δημήτριος Βακάρος.

Διεθνείς καλαθοσφαιριστές: οι Τώνης Φλόκας, Τάκης και Κώστας Παρίσης, Αστέρης Γούσιος, Τάκης Ρόκος, Στέργιος Μπουσβάρου, Γιάννης Παπαδήμας, Άρης Μπουσουλέγκας και Χατζηβρέττας.

Υψηλή ραπτική: τις κυρίες ντύνουν οι αδελφές Μαρίκα και Έλλη Κιούκα, Δότα και Αθηνά Τόττη και ο Τώνης Φλόκας. Τους κυρίους οι Γκρέτσης και Δάνης.

Κανένας δεν τραγούδησε και δεν ύμνησε περισσότερο τη Θεσσαλονίκη στο λαϊκό τραγούδι όσο ο Βλάχος ανυπέρβλητος λαϊκός βάρδος της Βασιλίας Τσιτσάνης.

Οι μνημονευθέντες προϋποθέτουν μια ανθρωπογεωγραφία Βλάχων σε μεγάλο βάθος χρόνου και δράσεων. Ιχνογραφούν απλώς -και μάλιστα ελλειπτικά- την παρουσία των Βλάχων στη Θεσσαλονίκη τα τελευταία μόνον 110 χρόνια. Έστω πολύ θαμπά, φανερώνουν πως δίχως Βλάχους δεν νοείται Θεσσαλονίκη -ούτε ελληνική ταυτότητα έως το 1920.

Υπογραμμίζεται με έμφαση ότι όσα ονόματα μνημονεύθηκαν ήδη, αναφέρονται ενδεικτικά. Ας συγχωρεθεί ότι πιθανότατα παρασιωπήθηκαν αρκετά σημαντικά γιατί, αν γίνονταν πλήρης καταγραφή των επιφανών Βλάχων της Θεσσαλονίκης, θα χρειαζόνταν μεγάλη μονογραφία η οποία αποτελεί χρέος οφειλόμενο στην Ιστορία και την κοινωνία αυτής της περιμάχητης πόλης μας.

Νικόλαος Ι. Μέρτζος
Πρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών
Δημοσιογράφος και συγγραφέας

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΣΤΙΣΜΟ: Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης, 1821-1912

Αστέρης Κουκούδης*

Είναι αλήθεια πως, μέχρι και σήμερα, κυριαρχούν κάποιες ισχυρά στερεότυπες αντιλήψεις περί Βλάχων. Δυστυχώς, είναι πολλοί αυτοί που αγνοούν τις πολλαπλές οικονομικές δραστηριότητες και το εύρος της κοινωνικής διαστρωμάτωσής τους και που εξακολουθούν να έχουν την εντύπωση πως οι Βλάχοι δεν ήταν τίποτε άλλο παρά κάποιοι απολίτιστοι νομαδοκτηνοτρόφοι κι ακόμη χειρότερα μια περιθωριακή ομάδα αμφίβολης εθνικής ταυτότητας και δράσης. Με τη σημερινή ευκαιρία, που μας προσφέρει η Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, κι έχοντας ως παράδειγμα τη διασύνδεσή τους με τη Θεσσαλονίκη θα καταδειχθεί το άτοπο και άδικο αυτών των αρνητικών συνειρμών. Ο τόσο χαρακτηριστικός ρόλος των Βλάχων ως συνδημιουργοί της αστικής ελληνορθόδοξης κοινότητας της πόλης, από τα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης και μέχρι την απελευθέρωση, έρχεται να αποκαταστήσει, έστω, μερικώς την εικόνα τους και να παρουσιάσει παραγνωρισμένες διαστάσεις της ιστορικής τους ταυτότητας.

Η παρουσία Βλάχων στη Θεσσαλονίκη, μέχρι τα 1821, θεωρείται περιορισμένη ή μάλλον δύσκολη να εντοπιστεί και να καταγραφεί. Ωστόσο, με τη λήξη των τοπικών δρώμενων στα πλαίσια της Ελληνικής Επανάστασης και τη δημιουργία του πρώτου ελληνικού κράτους, η βλάχικη παρουσία στην πόλη γνώρισε μία βαθμιαία πρόοδο και το βλάχικο στοιχείο έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στους κόλπους της τοπικής ρωμείκης κοινότητας. Όπως θα εξεταστεί αναλυτικότερα, στα 1900, οι Βλάχοι της Θεσσαλονίκης δεν αποτελούσαν απλά ένα σημαντικό μέρος της δημογραφικής δύναμης της τοπικής ελληνορθόδοξης κοινότητας, αλλά παρουσίαζαν την πλέον δυναμική οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική και πατριωτική δράση.

Στα 1825, μετά τις σφαγές και τις διώξεις, ο αριθμός των χριστιανών της πόλης είχε περιοριστεί κατά πολύ. Ίσως είχαν σφαγιαστεί ή είχαν εγκαταλείψει τη Θεσσαλονίκη μέχρι και 8.000 χριστιανοί¹. Σύντομα όμως, ένα τουλάχιστον μέρος του δραματικού δημογραφικού κενού συμπληρώθηκε από νέους εσωτερικούς φυγάδες και μετανάστες. Επιβεβαιωτικό της μετακίνησης και της εγκατάστασης φυγάδων είναι ένα οθωμανικό έγγραφο του Ιστορικού Αρχείου Θεσσαλονίκης. Πληροφορούμαστε πως, στα 1829, οι αρχές αναζητούσαν επώνυμα 89 χριστιανούς, πρώην κατοίκων του καζά Ελασσόνας, ώστε να εισπράξουν τον κεφαλικό φόρο που χρωστούσαν. Οι φυγάδες αναζητούνταν στη Θεσσαλονίκη, αλλά και στις Σέρρες, την Αχρίδα και τη Λάρισα. Σύμφωνα με την τυπολογία των ονομάτων τους θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως αρκετοί ήταν Βλάχοι προερχόμενοι από τα βλαχοχώρια του Ολύμπου, κάποιοι επισημαίνεται πως ήταν μπακάληδες και ράφτες. Με την ίδια διαταγή αναζητούνταν επώνυμα πέντε άνδρες με βέβαιη βλάχικη καταγωγή από τον Κοκκινοπλό και οι οποίοι ήταν γνωστό πως είχαν καταφύγει και εγκατασταθεί στη Θεσσαλονίκη².

Ο καθηγητής τουρκολογίας Βασίλης Δημητριάδης μελέτησε και δημοσίευσε μια πραγματικά ασυναγώνιστη αρχειακή πηγή πληροφοριών, ένα ανεκτίμητο, οθωμανικό, δημογραφικό κατάστιχο του 1835³. Σύμφωνα με αυτό, τα άρρενα μέλη της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Θεσσαλονίκης αριθμούσαν, τότε, περίπου 3.621 ψυχές. Ανάμεσά τους καταγράφονται όχι μόνο οι ενήλικοι άνδρες, αλλά μέχρι και τα νεογέννητα αγόρια. Έτσι, μπορούμε να

* Η παρουσίαση είναι απόσπασμα από την εργασία: Αστέριος Ι. Κουκούδης, *Η Θεσσαλονίκη και οι Βλάχοι*, Μελέτες για τους Βλάχους 1, Εκδόσεις Ζήτρος, Θεσσαλονίκη, 2000.

1. Βασδραβέλλης, (1950:149).

2. Βασδραβέλλης, (1952:514-517). Οι Κοκκινοπλίτες που αναζητούνταν ήταν οι Παπαγιάννης Γεώργιος, Δήμος Γεώργιος, Νικόλαος Σαλάρης και ο γιος του και ο Νικόλαος Δήμου Χατζή.

3. Τα στοιχεία για την παρουσία των Βλάχων στη Θεσσαλονίκη σύμφωνα με το τουρκικό απογραφικό κατάστιχο του 1835 προέρχονται από τις εργασίες: Anastassiadou (1994:73-130). Δημητριάδης (1997:29-30, 61-65, 85, 139-140 και σποράδην). Θα πρέπει να επισημανθεί πως και στις δύο αυτές εργασίες υπάρχει λανθασμένη ταύτιση του Λιβαδίου ή Βλαχολίβαδου του Ολύμπου στην πρώτη εργασία με το χωριό Λιβάδι, στα όρια των νομών Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής και στη δεύτερη με την πόλη της Λειβαδιάς στη Ρούμελη.

υποθέσουμε πως το πλήθος των ορθοδόξων ανδρών και γυναικών αριθμούσε γύρω στις 7.000 ψυχές, σε ένα σύνολο 35.000 με 40.000 κατοίκων. Καθώς η καταγραφή τους έγινε για φορολογικούς, κυρίως, λόγους μας γνωστοποιούνται λεπτομερείς πληροφορίες για τη σύνθεση και το δυναμικό της κοινότητας. Ανάμεσα στα μέλη της υπήρχαν 1.277 άνδρες και αγόρια, ποσοστό 35,26 %, οι οποίοι αντιμετώπιζονταν ως ξένοι - μέτοικοι και όχι ως οριστικοί κάτοικοι της πόλης, καθώς οι ίδιοι ή οι γονείς τους είχαν πρόσφατα εγκατασταθεί εδώ, πιθανότατα μετά τα τραγικά γεγονότα του 1821 και μέσα στα 10 επόμενα χρόνια. Σύμφωνα με τους οικισμούς προέλευσή τους σχημάτιζαν ένα ετερόκλητο μωσαϊκό, αν και η πολυπληθέστερη ομάδα των νεοφερμένων δεν απογράφηκε σύμφωνα με κάποιον οικισμό προέλευσης αλλά σύμφωνα με την ιδιαίτερη καταγωγή της, καθώς ανάμεσα στους μέτοικους υπήρχαν 130 άτομα τα οποία απογράφηκαν απλά ως Βλάχοι. Ωστόσο, μπορούμε να υποθέσουμε πως υπήρχαν περισσότεροι μέτοικοι βλάχικης καταγωγής, όπως 69 άτομα που προέρχονταν από το Λιβάδι ή Βλαχολίβαδο του Ολύμπου, 17 άτομα από το Μοναστήρι, 3 άτομα από τη Σίπισκα και 1 άτομο από το Κρούσοβο. Βλάχικη καταγωγή ίσως είχαν και ορισμένοι από αυτούς που προέρχονταν από τα Ιωάννινα, την περιοχή του Ζαγορίου, τα Τρίκαλα, τη Λάρισα, την Ελασσόνα, τη Σιάτιστα, την Εράτυνα, το Σέλι, τη Νάουσα, τη Βέροια, την Κατερίνη και τις Σέρρες. Θα μπορούμε, λοιπόν, να υποθέσουμε πως οι μέτοικοι βλάχικης καταγωγής ξεπερνούσαν τον αριθμό των 220 ατόμων και αποτελούσαν περίπου το 20% των νεοφερμένων χριστιανών της Θεσσαλονίκης. Επιπλέον, είναι σίγουρο πως η παρουσία των Βλάχων δεν περιοριζόταν μόνο ανάμεσα στους μέτοικους. Βλάχοι υπήρχαν και ανάμεσα στους χριστιανούς που απογράφηκαν ως γηγενείς. Ισχυρότατη ένδειξη αυτής της υπόθεσης αποτελούν τα πολυάριθμα ονόματα που αναγνωρίζονται ως υποκοριστικά ονομάτων που προέρχονται από τα βλάχικα ή και από τα βλάχικα.

Ανάμεσα στους γηγενείς θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονταν και ορισμένοι από τους παλαιότερους Μοσχοπολίτες φυγάδες. Όπως ένας σαραντάχρονος αμαξάς που κατοικούσε στη συνοικία του Αγίου Αθανασίου και είχε τρεις μικρούς γιους. Την περίοδο της απογραφής, αυτός έλειπε και οι δικοί του δήλωσαν στις αρχές πως βρισκόταν στη Μοσχόπολη. Ίσως κάποιος από αυτούς να διατηρούσαν επαφές με την πατρίδα τους. Εκτός από αυτή την περίπτωση, παρατηρούμε πως ορισμένοι από τους νεότερους μέτοικους βλάχικης καταγωγής έλειπαν από την πόλη ή την είχαν εγκαταλείψει οριστικά. Κάποιοι από αυτούς βρίσκονταν στα Γιαννιτσά, την Κατερίνη, τη Λάρισα, το Κρούσοβο, το Μοναστήρι και το Λιβάδι. Ίσως υποχρεώσεις και δεσμεύσεις να τους έφερναν συχνά πίσω στις πατρίδες τους ή να φρόντιζαν για την επέκταση των δραστηριοτήτων τους σε περιοχές εκτός Θεσσαλονίκης. Μπορούμε να υποθέσουμε πως η εγκατάσταση ορισμένων στην πόλη δεν ήταν οριστική και συνέχιζαν να αναζητούν καλύτερες ευκαιρίες και συνθήκες σε άλλες περιοχές.

Καθώς είναι δύσκολο να εντοπίσουμε με ακρίβεια ποιοι από τους γηγενείς ήταν βλάχικης καταγωγής, τα ασφαλέστερα συμπεράσματα για τους τότε Βλάχους κατοίκους βασίζονται, κυρίως, στα στοιχεία των μετοίκων με βέβαιη βλάχικη καταγωγή. Το σύνολο των 130 μετοίκων, που απογράφηκαν απλά ως Βλάχοι, παρουσιάζεται να κατοικεί στη συνοικία του Αγίου Αθανασίου, όπου αποτελούσαν το 42,70% των μετοίκων της. Αν όμως σε αυτούς προστεθούν οι μέτοικοι της ίδιας συνοικίας προερχόμενοι από το Λιβάδι, το Μοναστήρι, το Κρούσοβο και κάποιος από τις πόλεις που προαναφέρθηκαν, τότε θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως τα άτομα βλάχικης καταγωγής αποτελούσαν τους μισούς μετοίκους του Αγίου Αθανασίου. Το γεγονός πως η μεγαλύτερη συγκέντρωση Βλάχων μετοίκων καταγράφηκε στη συνοικία του Αγίου Αθανασίου μπορεί να μας οδηγήσει στην υπόθεση πως σε αυτή τη σημαντική, κεντρική, χριστιανική συνοικία υπήρχε, ήδη, ένας ισχυρός πυρήνας κατοίκων βλάχικης καταγωγής οι οποίοι αντιμετώπιζονταν πια ως γηγενείς.

Όσον αφορά τις ασχολίες των Βλάχων μετοίκων, παρατηρούμε πως έδειχναν ιδιαίτερη προτίμηση, με μονοπωλιακές τάσεις, στα επαγγέλματα του φούρναρη, του χανιτζή, του ταβερνιάρη, του μπακάλη, του ράφτη και του χαλκωματή. Από τους 85 χριστιανούς ψωμάδες της πόλης οι 31 ήταν μέτοικοι βλάχικης καταγωγής, δηλαδή το 36,45%. Από τους 21 χριστιανούς χανιτζήδες της πόλης οι 16 ήταν βλάχικης καταγωγής, δηλαδή το 76,20%. Οι 13 χανιτζήδες της συνοικίας του Αγίου Αθανασίου ήταν όλοι Βλάχοι. Από τους 45 χριστιανούς ταβερνιάρηδες της πόλης οι 20 ήταν μέτοικοι βλάχικης καταγωγής, δηλαδή το 44,44%. Από τους 6 χριστιανούς χαλκωματάδες της πόλης οι 5 ήταν μέτοικοι βλάχικης καταγωγής. Κι ακόμη, ανάμεσά στους Βλάχους μέτοικους συναντούμε ορισμένους κατασκευαστές μάλλινων υφασμάτων και σιριτιών, χρυσοχόους, παραγγελιοδόχους, εργάτες, αγωγιάτες, μυλωνάδες, μυροπώλες, μαθητευόμενους τεχνίτες και παραγιούς, υπηρέτες, βοσκούς, πλανόδιους πωλητές και έναν ιερέα. Αν και παρατηρούμε πως οι γιοι εργάζονταν συνήθως δίπλα στον πατέρα τους, όπως και οι νεότεροι αδελφοί δίπλα στο μεγαλύτερο αδελφό, δε λείπουν περιπτώσεις που μέλη της ίδια οικογένειας ασκούσαν διαφορετικά επαγγέλματα. Επίσης, παρατηρούμε πως αν και οι μέτοικοι βλάχικης καταγωγής προτιμούσαν να προσλαμβάνουν τεχνίτες και παραγιούς επίσης βλάχικης καταγωγής, δεν λείπουν οι περιπτώσεις που οι παραγιοί και τα αφεντικά δεν είχαν την ίδια καταγωγή. Το γεγονός αυτό ίσως δηλώνει μία τάση σταδιακής και αμοιβαίας αφομοίωσης ανάμεσα στις διάφορες ομάδες που αποτελούσαν τότε την κοινότητα των Ρωμιών της Θεσσαλονίκης⁴.

Είναι γεγονός πως, καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, οι Ολύμπιοι Βλάχοι και ιδιαίτερα οι Λιβαδιώτες αποτελούσαν το πολυπληθέστερο στοιχείο ανάμεσα στους Θεσσαλονικείς Βλάχους. Ο Νικόλαος Γεωργιάδης μας

4. Μία περίπου γενιά αργότερα, στα 1856 με 1865, μέσα από άλλα κατάστιχα των κατοίκων των 12 χριστιανικών μαχαλάδων και των χριστιανικών συντεχνιών της πόλης επιβεβαιώνεται η ύπαρξη των προγόνων αρκετών οικογενειών βλάχικης καταγωγής που δραστηριοποιούνται στους κόλπους της τοπικής ελληνορθόδοξης κοινότητας στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Βακαλόπουλος (1978:103-141).

πληροφορεί πως, ανάμεσα στα 1821 με 1880, υπήρξε μία συνεχής ροή Λιβαδιωτών⁵. Άλλοι αναζητούσαν στη Θεσσαλονίκη ασφάλεια μετά από τις έκρυθμες καταστάσεις που γέννησαν επαναστατικές κινήσεις και πολεμικές περιπέτειες, (1821, 1854, 1878, 1904-1908), και άλλοι ευκαιρίες οικονομικής και κοινωνικής προόδου στη σταδιακά μεταλλασσόμενη πολιτεία. Ανάμεσα στους πολυάριθμους και ανήσυχους εμποροβιοτέχνες και επαγγελματίες υπήρχαν και απελπισμένοι άνθρωποι που οι καταστροφές και η ανέχεια τους οδήγησαν στη μεγάλη πόλη ελπίζοντας πως θα μπορούσαν να επιβιώσουν δίπλα στους πιο δραστήριους συμπατριώτες τους. Γύρω στα 1837, βρέθηκε στη Θεσσαλονίκη, ως μαθητευόμενος χρυσοχόος δίπλα σε έναν τεχνίτη ηπειρωτικής και μάλλον βλάχικης καταγωγής, ο Δημήτριος Λάζος ή Κοεμτζόπουλος, δευτερότοκος γιος του πρωταρματολού του Ολύμπου Γιάννη Λάζου. Ανάλογο παράδειγμα είναι αυτό της θείας του, συζύγου του Λιόλιου Λάζου, η οποία μαζί με την κόρη της Τριανταφυλλιά βρέθηκαν, στα 1863, να ζουν πάμπτωχες στη Θεσσαλονίκη, αφού εγκατέλειψαν την περιοχή της Λαμίας όπου είχαν καταφύγει ως πρόσφυγες⁶. Έτσι, επιβεβαιώνονται οι επισημάνσεις του Gustav Weigand ο οποίος αναφέρει πως η μαζική εγκατάσταση Ολύμπιων Βλάχων στη Θεσσαλονίκη ξεκίνησε στα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια. Επιπλέον, μας πληροφορεί πως, γύρω στα 1888, σχεδόν όλοι οι φουρνάρηδες και οι περισσότεροι από τους καφετζήδες της Θεσσαλονίκης κατάγονταν από το Λιβάδι⁷.

Στα τέλη πια του 19^{ου} αιώνα, ο οικονομικός ρόλος της Θεσσαλονίκης ενισχύθηκε κατά πολύ και εξελίχθηκε στον πιο φιλοπρόοδο, αποκεντρωτικό πόλο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια. Η πρόοδό της σε όλους τους τομείς ήταν ραγδαία με αποτέλεσμα την ακόμη μεγαλύτερη συγκέντρωση εσωτερικών μεταναστών από όλο το βαλκανικό χώρο. Όπως ήταν επόμενο, είχε προσελκύσει έναν ιδιαίτερα σημαντικό αριθμό Βλάχων εμποροβιοτεχνών και επαγγελματιών από όλο τα ανθηρά μέχρι τότε βλαχοχώρια και τις βλάχικες εγκαταστάσεις της Μακεδονίας. Δεκάδες οικογένειες από την Κλεισούρα, το Νυμφαίο, τη Βλάστη, το Πισοδέρι, το Μοναστήρι, το Κρούσοβο, το Μεγάροβο, το Τύρνοβο, τη Νιζόπολη, τη Μηλόβιστα, το Γκόπεσι, τη Ρέσνα, την Αχρίδα, τα Βελασσά⁸, αλλά και από τα μητροπολιτικά βλαχοχώρια κατά μήκος της Πίνδου δημιούργησαν μικρές ή μεγαλύτερες παροικίες στην αναπτυσσόμενη μεγαλούπολη των Βαλκανίων.

Η χαρακτηριστικότερη, ίσως, περίπτωση βλάχικης παροικίας που αναπτύχθηκε αυτή την περίοδο στη Θεσσαλονίκη είναι αυτή των κατοίκων της Κλεισούρας. Ήδη από τα τέλη του 18^{ου} και καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, ένας από τους σημαντικότερους πόλους της μεταναστευτικής έλξης των Κλεισουριωτών εμποροβιοτεχνών και επαγγελματιών είχε σταθεί η Κωνσταντινούπολη, όπως και οι μεγάλες πόλεις της Σερβίας και της Αυστροουγγαρίας. Οι επαφές και οι σχέσεις με την αγορά της Θεσσαλονίκης ενισχύθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Ωστόσο, οι επαφές τους με την πόλη θα πρέπει να ξεκίνησαν σε πολύ παλαιότερους χρόνους⁹. Από το 1890 περίπου, η μεταναστευτική κίνηση των Κλεισουριωτών προς τη Θεσσαλονίκη πήρε μαζικότερη διάσταση και τους άνδρες εμποροβιοτέχνες ακολούθησε οριστικά και ένας σημαντικός αριθμός οικογενειών. Οι πρώτοι και παλαιότεροι μετανάστες που βρέθηκαν εγκατεστημένοι στη Θεσσαλονίκη ενσωματώθηκαν γρήγορα στην τοπική ελληνορθόδοξη κοινότητα και ορισμένοι από αυτούς υπήρξαν από τα πιο αξιόλογα μέλη της. Από απλοί βιοτέχνες, μικρέμποροι και επαγγελματίες ορισμένοι εξελίχθηκαν σε δυναμικούς παραγγελιοδόχους και χονδρέμπορους με μεγάλη οικονομική επιφάνεια και σημαντική επιρροή στους κόλπους της κοινότητας. Όπως ο Σίμος Σιμώττας και ο γιος του Γιαννάκης, μεγάλοι υφασματέμποροι με εμπορικές διασυνδέσεις με την Ευρώπη και τη μακεδονική ενδοχώρα και ο Γεώργιος Τορνιβούκας, μεγάλος καπνέμπορος όπως και ο γιος του Κωνσταντίνος που αργότερα ήταν ιδιοκτήτης του φημισμένου ξενοδοχείου *Ολύμπιον Μέγαρον της Μεσογείου - Mediterrane* στην παλιά παραλία της Θεσσαλονίκης. Οι βάσεις της οικονομικής δεινότητας και του πρωταγωνιστικού ρόλου των Κλεισουριωτών στη σκηνή της ελληνικής κοινότητας της Θεσσαλονίκης θα πρέπει να αναζητηθούν στις πολύ στενές επαφές τους με τις δυναμικές παροικίες που είχαν από καιρό σχηματίσει στις πόλεις της Αυστροουγγαρίας, της Σερβίας, μέχρι τη Δρέσδη και την Οδησό και επιπλέον στην Κωνσταντινούπολη. Οι παροικίες αυτές είναι προφανές πως λειτούργησαν ενισχυτικά ως ένα δίκτυο αλληλοϋποστήριξης για τις πάσης φύσεως οικονομικές δραστηριότητές τους¹⁰.

5. Γεωργιάδης (1995:179).

6. Κοεμτζόπουλος (1994:71-83, 131-133).

7. Weigand (1888:12-13).

8. Για την εγκατάσταση βλάχικων οικογενειών από το Τίτο Βέλες πριν και μετά το 1912 βλέπε: Filipovic (1979:317-328).

9. Βασδραβέλλης (1952:264-265).

10. Κύρια αίτια του περιορισμού του ρόλου της Κλεισούρας ως ένα αξιόλογο διαμετακομιστικό κέντρο και της μαζικής μεταναστευτικής κίνησης που ακολούθησε θα πρέπει να θεωρήσουμε πως ήταν: 1. Η ανάπτυξη του σιδηροδρομικού δικτύου, που είχε ως αποτέλεσμα την πτώση των μεταφορών με τα καραβάνια των Κλεισουριωτών. 2. Η έξαρση του φαινομένου της ληστείας που είχε σαν στόχο τις πιο αρχοντικές και πιο πλούσιες οικογένειες. 3. Η δράση της ρουμανικής προπαγάνδας που δημιούργησε εντάσεις, αντιπαλότητες και εχθρότητες ανάμεσα στους κατοίκους της μικρής πολιτείας και 4. Οι διώξεις μετά την αποκάλυψη της συμμετοχής αρκετών Κλεισουριωτών στη *Νέα Φιλική Εταιρεία* στα 1886. Έτσι, ενώ γύρω στα 1870 η Κλεισούρα αναφέρεται πως συγκέντρωνε 6.400 κατοίκους, το 1912 είχε μόνο 3.000 κατοίκους. Αν και όλοι όσοι εγκατέλειψαν αυτή την περίοδο την Κλεισούρα δε συγκεντρώθηκαν στη Θεσσαλονίκη, η μακεδονική πρωτεύουσα φαίνεται πως προσέλκυσε κάποιους από τους πιο δραστήριους Κλεισουριώτες. Τζώγος (1961:42, 45-71). Παπαμιχαήλ (1972:9, 99, 140-142, 179-185). Βακουφάρης (1996: σποράδην). Ορισμένα οικογενειακά ονόματα των παλαιότερων Κλεισουριωτών που εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη είναι: Βήκας, Βόβου, Δήμητρας, Δούμης, Δούφος, Κιάντου, Κιούκας, Κοπέλος, Κούφας, Κώκκος ή Κόκκος, Λέκκου, Μανδρινός, Μάου, Μούσιος, Μπίμπης, Μυρώνης, Νανώρας, Νάσκου, Νάτσης, Νίκου, Παπαγερμανού, Παπάνας, Πάτσας, Πέκος, Ρούβας, Σιμώτας, Σιδέρης, Σουλάνης, Τορνιβούκας, Τόττης, Τσιάρας, Τσίτσας, Τσούλης, Χατζηβιάλλου, Χατζηγιάντσου, Χερτούρας κ.ά..

Την εγκατάσταση των Κλεισουριωτών στη Θεσσαλονίκη ακολούθησαν στενά μικρότερες ομάδες μετοίκων από όλες σχεδόν τις βλάχικες εγκαταστάσεις και τους οικισμούς της βορειοδυτικής Μακεδονίας. Καθώς οι οικονομίες αυτών των οικισμών βασιζόνταν κατά πολύ στην εποχιακή, αλλά πολλές φορές και στη μακροχρόνια μετανάστευση των ανδρών ήταν επόμενο αρκετοί Βλάχοι επαγγελματίες και εμποροβιοτέχνες να εγκατασταθούν στη μακεδονική πρωτεύουσα. Οι περισσότεροι από τους Νυμφαιώτες εγκαταστάθηκαν αρχικά ως χρυσοχόοι, ράφτες και βαφείς. Αρκετοί από αυτούς εξελίχθηκαν σε ιδιαίτερα δραστήριους εμπορευόμενους και μεταπράτες. Στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20ού αιώνα οι καπνεμπορικοί οίκοι Σωσσίδη, Λιάτση, Μίσιου, Νίκου, Κίκη και Τορνιβούκα από την Κλεισούρα και το Νυμφαίο, έχοντας ως κέντρα τους τη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη, ανέπτυξαν ισχυρά οικογενειακά δίκτυα στις καπνοπαραγωγικές αγορές των Γιαννιτσών, των Σερρών, της Δράμας, της Καβάλας και της Ξάνθης και τα κέντρα προώθησης στην Κωνσταντινούπολη, την Αίγυπτο και την Ευρώπη¹¹. Ανάλογο παράδειγμα είναι και η οικογένεια Μπουτάρη με καταγωγή από το Νυμφαίο. Με ενδιάμεσο σταθμό τη Νάουσα, τα μέλη της οικογένειας Μπουτάρη εξελίχθηκαν σε αξιολογότερους οινεμπόρους. Κάποιοι από τους κεφαλαιούχους έγιναν σαράφηδες και αργότερα τραπεζίτες και τσιφλικάδες, όπως οι Μιχαήλβηδες από Κρούσοβο - Σέρρες, Οικονόμου από Νυμφαίο, Τσικαρδέκος από Βελασσά, Κοβτσιντάρης και Σκαπέρδας από το Κρούσοβο, Παπάζογλου από Μοναστήρι¹². Δίπλα στους μεγάλους επιχειρηματίες και κεφαλαιούχους βρέθηκαν φτωχοί βιοπαλαιστές που αναζήτησαν εδώ πελατεία για τις τέχνες τους, όπως καζαντζήδες, σιδεράδες, πεταλωτές, ράφτες και χρυσοχόοι από το Κρούσοβο, ράφτες και χρυσοχόοι από το Μεγάροβο και το Τύρνοβο, μαχαιροποιοί από τη Σαμαρίνα και ένα μεγάλο πλήθος από χανιτζήδες, καφετζήδες, φουρνάρηδες, χασάπηδες και μαγαζάτορες από τα βλαχοχώρια του Ολύμπου και όλα σχεδόν τα άλλα γνωστά βλαχοχώρια. Οι τάξεις όμως όλων αυτών των ανθρώπων της αγοράς δεν άργησαν να γεννήσουν μορφωμένους ανθρώπους και επιστήμονες.

Το μεταναστευτικό ρεύμα προς τη Θεσσαλονίκη και όχι μόνο των Βλάχων διογκώθηκε ιδιαίτερα την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, καθώς οι αντιπαραθέσεις για την τύχη των τελευταίων οθωμανικών επαρχιών στα Βαλκάνια νέκρωσαν σχεδόν τις οικονομικές δραστηριότητες στην ύπαιθρο και έκαναν επικίνδυνη τη διαμονή των εύπορων οικογενειών στις απομονωμένες πολιτείες τους και ακόμη πιο δύσκολη την επιβίωση των οικονομικά ασθενέστερων βιοπαλαιστών. Η παλιά παροικία των Κρουσοβιτών προσαύξησε το δημογραφικό δυναμικό της ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα του Ίλντεν στα 1903 και τις καταστροφές που αντιμετώπισε η μέχρι τότε εύρωστη πολιτεία τους. Πολλές από τις οικογένειες που εγκατέλειψαν μαζί τις εστίες τους βρέθηκαν στη Θεσσαλονίκη κοντά σε συγγενείς τους που είχαν, ήδη, αποκατασταθεί και εργάζονταν εδώ. Η μετεγκατάσταση φαίνεται πως ήταν ευκολότερη για εκείνους που ήρθαν ως πράκτορες των οικογενειακών επιχειρήσεων και των δικτύων αλληλοϋποστήριξης των εμπορικών οίκων των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων της Δυτικής Μακεδονίας και της Πελαγονίας.

Αξίζει να γίνει μία αποσπασματική αναφορά στα γραφόμενα ενός πραγματικά άριστου γνώστη της Θεσσαλονίκης, του Ιωσήφ Νεχαμά. Αυτός ο ανεκτίμητος Εβραίος ιστορικός περιγράφει παραστατικά το τρόπο με το οποίο εγκαταστάθηκαν και ενσωματώθηκαν στην τοπική ελληνορθόδοξη κοινότητα οι τότε Βλάχοι μέτοικοι.

Η ελληνική κοινότητα έπειτα από την εγκατάσταση των σιδηροδρόμων, ενισχύθηκε αριθμητικά από ένα πλήθος ορθόδοξων αποικιών, που ήρθαν απ' όλα τα μέρη της Μακεδονίας και της Ηπείρου και εγκαταστάθηκαν στην πόλη. Οι έμποροι της ενδοχώρας, που ερχόταν να κάνουν προμήθειες, τα 'χαναν κατά κάποιον τρόπο στην μεγάλη αγορά της Θεσσαλονίκης. Εκ φύσεως δύσπιστοι, ήθελαν να έχουν επί τόπου δικούς τους αντιπροσώπους. Από κάθε κομόπολη ήρθε στη Θεσσαλονίκη ένας αντιπρόσωπος, που επιφορτίστηκε με τις αγορές, τις πωλήσεις, τις αποστολές των συμπολιτών του, των οποίων έγινε ο εκπρόσωπος και ο αποκλειστικός πράκτορας και συνάμα ο οδηγός και ο σύμβουλος. Ο εντολοδόχος εφάρμοζε αυστηρά τοπικιστικά κριτήρια στην επιλογή του προσωπικού του, έπαιρνε στη δουλειά του υπάλληλους και υπηρέτες που καταγόταν μόνο από το μικρό του μέρος. Γύρω του και χάρη σ' αυτόν, συγκροτήθηκε μία μικρή αποικία. Όταν έκανε περιουσία, γινόταν εκείνος ο ίδιος έμπορος, ίδρυε πλούσιους εμπορικούς οίκους και παραχωρούσε την θέση του μεσάζοντα σ' έναν συμπατριώτη του. Έτσι σχηματίζονταν στη Θεσσαλονίκη μικροσκοπικές αποικίες, πιστές στην γενέτειρά τους, που διοργάνωναν κάθε χρόνο στην πόλη γιορτές, χορούς, υπέρ του σχολείου ή της εκκλησίας του χωριού τους. Ενσωματώνονταν, όμως, όλες στην ελληνική κοινότητα της Θεσσαλονίκης, μετείχαν στην διοίκησή της, συντελούσαν με τις δωρεές τους στην ευημερία της. Οι ορθόδοξοι Τόσκηδες [Αρβανίτες Αλβανοί] και οι Βλάχοι, που είχαν γίνει κάτοικοι της πόλης, δεν ξεχώριζαν από τους Έλληνες, των οποίων αύξαναν το πληθυσμιακό δυναμικό¹³.

11. Hacıu (1936:255).

12. Hacıu, ο.π..

13. Ριζάλ (1997:161-162).

Έτσι, δεν μπορεί να αποτελεί έκπληξη πως, μετά την Επανάσταση των Νεότουρκων στις 28 Σεπτεμβρίου του 1908, η παλαιότερη και πολυπληθέστερη, μέχρι τότε, ομάδα των Βλάχων της Θεσσαλονίκης με καταγωγή από τα βλαχοχώρια του Ολύμπου ίδρυσε το *Σύλλογο των Βλαχόφωνων Ελλήνων* με την επωνυμία *Ο Όλυμπος*. Είναι ο αρχαιότερος Σύλλογος Βλάχων της Θεσσαλονίκης, με συνεχή λειτουργία και δράση εκατό και πλέον χρόνων. Το μέγεθος της προσήλωσής τους στην ελληνική ιδέα και της αντίδρασής τους προς την τότε Ρουμανική Προπαγάνδα διαφαίνεται στα πρώτα άρθρα του σχετικού κανονισμού του συλλόγου. Συντάκτης του οποίου ήταν ο Κωνσταντίνος Νικολαΐδης, πρώην γυμνασιάρχης της πόλης και συγγραφέας του μοναδικού μέχρι σήμερα *Ετυμολογικού Λεξικού της Κουτσοβλαχικής*¹⁴.

Τις ομάδες των Βλάχων που προέρχονταν από οικισμούς με εμποροβιοτεχνικό - αστικό προσανατολισμό ήρθαν να ενισχύσουν και μεμονωμένα άτομα προερχόμενα από βλάχικες κοινότητες όπου επικρατούσε η οικονομία της κτηνοτροφίας. Οι τσελιγκάδες των Ολύμπων και των Βεργιάνων Βλάχων, των Αρβανιτόβλαχων της Κεντρικής Μακεδονίας και των Γραμμουστιάνων Βλάχων από τα Μεγάλα Λιβάδια του Πάικου διατηρούσαν στενές επαφές με την αγορά της Θεσσαλονίκης, όπου προωθούσαν τα προϊόντα τους και συχνά έκαναν τις προμήθειές τους. Στην αγορά του Βαρδαρίου πωλούνταν τα βλάχικα μάλλινα και οι περίφημες βλάχικες κάλτσες. Ορισμένα μέλη των τσελιγκάδικων οικογενειών που αναζητούσαν οικονομική διέξοδο στην εμπορική και βιοτεχνική εκμετάλλευση της οικογενειακής παραγωγής και άλλες ανεξάρτητες δραστηριότητες προσπάθησαν να δημιουργήσουν σταθερότερη εγκατάσταση στην πόλη και την αγορά της. Από όλους αυτούς τους ημινομάδες Βλάχους, οι Μεγαλολιβαδιώτες είχαν αναπτύξει τη στενότερη επαφή με τη Θεσσαλονίκη, καθώς ένα πολύ σημαντικό μέρος των φαλκαριών τους αναζητούσε χειμαδιά στους χαμηλούς λόφους γύρω από τις πλαγιές του Χορτιάτη, την περιοχή της Καλαμαριάς και μέχρι τη Χαλκιδική. Επιπλέον, τα χάνια της περιοχής Βαρδαρίου ήταν γεμάτα από Βλάχους κυρατζήδες - μεταφορείς και τσαμπάζηδες - ζωέμπορους. Οι προμήθειες της Θεσσαλονίκης σε πρόβιο κρέας γίνονταν κυρίως από τους Βλάχους της ενδοχώρας και τους Βλάχους μεσάζοντες που ήταν ήδη εγκατεστημένοι στην πόλη. Τα αρνιά που προοριζόνταν για σφαγή οδηγούνταν από τους Βλάχους μέχρι την κεντρική αγορά του Καπανίου¹⁵.

Η ενσωμάτωση των Βλάχων μετοίκων στην τοπική ελληνορθόδοξη κοινότητα δεν πρέπει να αντιμετωπιστεί ως κάτι το αξιοπερίεργο, αλλά ως μία δικαιωματική και αναγκαία εξέλιξη. Η αλλογλωσσία τους ήταν κοινωνικά αποδεκτή και δεν αποτελούσε εμπόδιο. Επιπλέον, οι νεότεροι Βλάχοι μέτοικοι δεν αποτελούσαν μία περιθωριακή ομάδα επιλίδων, η οποία θα μπορούσε εύκολα να αποκλειστεί από την αγορά και την κοινοτική οργάνωση. Η κοινωνική τους διαστρωμάτωση ξεκινούσε με τους απλούς τεχνίτες και επαγγελματίες της αγοράς και έφτανε μέχρι τα ανώτατα κλιμάκια της κοινωνικής ιεράρχησης, το *αρχοντολόι*, τους μεγαλοεπιχειρηματίες, τους τραπεζίτες, τους επιστήμονες και τους εκπαιδευτικούς. Εξάλλου, οι βλαχόφωνοι κάτοικοι στη Θεσσαλονίκη δεν ήταν κάτι το πρωτόγνωρο. Η ύπαρξη από παλαιότερους χρόνους δραστήριων μελών με βλάχικη καταγωγή μέσα στους κόλπους της τοπικής ελληνορθόδοξης κοινότητας φαίνεται πως βοήθησε στην ενσωμάτωση των νεότερων μετοίκων. Ο προσανατολισμός τους προς την οικονομία της αγοράς φαίνεται πως ενίσχυσε και καθόρισε ακόμη περισσότερο τη δικαιωματική και ισότιμη ένταξή τους στις τάξεις της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Θεσσαλονίκης. Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως στα 1868 ο σοφός Μαργαρίτης Δήμιτσας, Βλάχος μοσχοπολίτικης καταγωγής από την Αχρίδα, προσκλήθηκε και ανέλαβε το έργο της διεύθυνσης της ελληνικής σχολής της πόλης, που εκείνη την περίοδο είχε αναβαθμιστεί σε γυμνάσιο και είχε καταστεί το ανώτατο ελληνικό εκπαιδευτικό ίδρυμα στη Μακεδονία¹⁶. Αρκετά συχνά, Βλάχοι εκλέγονται στις θέσεις των εκπροσώπων των συντεχνιών¹⁷, των δημογερόντων¹⁸, των κοινοτήτων και ενοριακών αντιπροσώπων και επιτρόπων, των εφόρων για τα κοινοτικά σχολεία, το νοσοκομείο, το γηροκομείο και

14. Αρχείο Γενναδείου Βιβλιοθήκη Αρχείο Οικογένειας Δραγούμη, Φ.214.4/εγγ.55, *Κανονισμός του Συλλόγου των Βλαχόφωνων Ελλήνων «Ο Όλυμπος» εν Θεσσαλονίκη*, Εν Θεσσαλονίκη εκ του τυπογραφείου Θ. Κ. Ηρακλείδου και Σία, 1908. Διοικητικό Συμβούλιο: Ελευθέριος Χατζηκόστας (ιατρός) Πρόεδρος, Δημήτριος Ζάννα (ιατρός) Αντιπρόεδρος, Λάζαρος Αντωνιάδης (καθηγητής) Γεν. Γραμματέας, Ιωάννης Μπαλτατζής (διευθ. αστικής σχολής) Ειδ. Γραμματέας, Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου (έμπορος) Ταμίας. Σύμβουλοι: Ιωάννης Βούβαρης (υποδηματοποιός), Γεώργιος Γριζόπουλος (εμπορομεσίτης), Σοφοκλής Βελλίδης (υπάλληλος τραπεζίτης), Μιχαήλ Τσοβαρίδης (ξενοδόχος), Ανέστης Παχύνας (καφεπώλης), Τζων Τέγος (υπάλληλος), ο συντάξας Κωνστ. Νικολαΐδης (πρώην γυμνασιάρχης). Στους εγκρίναντες ιδρυτές αναγράφονται επιπλέον και οι εξής: Ιωάννης Ν. Ζάννας, Χαρίλ. Γ. Ζουζακίδης, Σωτ. Ζήσης, Αλκιβιάδης Δ. Τσαπούλης, Δημ. Χ. Παρασκευάς, Σωτήριος Δήμου Ρέγας, Ξενοφών Καλαμπαλίκης, Σωτήριος Αθ. Μιάτης, Αντώνιος Κ. Φωτίου, Δ. Βλαχάβας, Λάζαρος Πασχάλης, Γεώργιος Ιωαννίδης, Αντώνιος Κυλώνης, Πέτρος Ν. Περδίκης, Χρήστος Πάικος, Σωτήριος Κοκήδης, Θωμάς Περδίκης, Θωμάς Π. Πελιάφας, Αναστάσιος Ν. Τσιτσιφάκης, Κωνσταντίνος Ευθυμίου, Σαράντης Δημητρίου, Αστέριος Παχέος, Νικόλαος Γ. Χρυσόχοος, Λάζαρος Ν. Χαλκιάς, Ιωάννης Α. Κάλφα, Ιωάννης Γ. Γριζόπουλος, Αθανάσιος Καράλας, Στέφανος Κ. Παπασυννεφάκης, Αντώνιος Πετράκης, Χρίστος Ν. Γανούσης, Κώστας Παπασυννεφάκης. Κωνσταντίνος Νικολαΐδης (πρώην γυμνασιάρχης), *Ετυμολογικό Λεξικό της Κουτσοβλαχικής*, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1909.

15. Δημητριάδης (1983:192). Χιονίδης, (1984). Δημητριάδης (1997:71, 287).

16. Βακαλόπουλος, Απόστολος (1997:329).

17. Το 1890 από τους 17 εκπροσώπους των χριστιανικών συντεχνιών της Θεσσαλονίκης, τουλάχιστον οι 6 αναγνωρίζονται ως βλάχικης καταγωγής. Ήταν οι εκπρόσωποι των χρυσοχόων, των ραπτάδων, των καπήλων, των ξενοδόχων, των καφεπωλών-καπνοπωλών και των νέων μπακάληδων. Χεκίμογλου (1996:174-175).

18. Στις αρχαιρεσίες του 1884 για την εκλογή των δημογερόντων οι τρεις από τους επτά δημογέροντες που εκλέχθηκαν ήταν βλάχικης καταγωγής: ο πρόεδρος Μιχαήλ Ν. Μιχαήλ, ο Βασίλειος Αστερίου, ο Κ. Συνδίκας και ο Βασίλειος Μάου. Βλάχοι υπήρχαν και ανάμεσα στους επιλαχόντες και τους αντιπροσώπους όπως: Αθ. Βλιάτης, Αθ. Παπαγεωργίου, Ι. Σιμώτας, Β. Παπάζογλου, Δ. Βλάτσης, Ελ. Χατζηκόστας κ.ά.. Χεκίμογλου (1996:184).

τα άλλα ιδρύματα¹⁹. Γνωρίζοντας όλα αυτά μπορούμε να υποθέσουμε είτε πως τα μέλη της κοινότητας με βλάχικη καταγωγή ήταν πραγματικά πολυπληθή, είτε πως τα προσόντα που συγκέντρωναν ήταν αρκετά ισχυρά και ανταγωνιστικά για την κατοχύρωση αυτών των αξιόλογων θέσεων²⁰. Από τις 19 σημαντικότερες οικογένειες των προυχόντων της ελληνορθόδοξης κοινότητας, ανάμεσα στα 1700 με 1912, οι Ζάννα, Καυτατζόγλου, Μιχαήλβη, Πάικου, Παπαγεωργίου, Τάττη και Χατζηκώστα είναι γνωστό πως είχαν κάποια μακρινή ή κοντινή βλάχικη καταγωγή. Η συμμετοχή των Βλάχων στα κοινά της πόλης δεν περιοριζόταν μόνο στα οικονομικά και τα κομματικά πράγματα, αλλά επεκτείνονταν και στα πνευματικά. Αξίζει να αναφερθεί η συμμετοχή τους στην ίδρυση και την έκδοση ελληνικών εφημερίδων. Όπως η πρώτη ελληνογλώσση μη κρατική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ο *Ερμής* που εκδόθηκε το 1875 από το Σοφοκλή Γκαρμπολά. Ο Σ. Γκαρμποπλάς είχε ελληνική υπηκοότητα και είχε εγκατασταθεί στην πόλη στα 1850. Η οικογένειά του φέρεται να ήταν βλάχικης καταγωγής και προερχόταν από την περιοχή του Ολύμπου. Το 1881 η εφημερίδα μετονομάζεται *Φάρος της Μακεδονίας* και το 1898 *Φάρος της Θεσσαλονίκης*. Την εκδοτική του δράση συνέχισαν οι γιοι του Νίκος και Αλέκος Γκαρμποπλάς. Το 1908 εκδόθηκε το *Σύνταγμα* από το δικηγόρο Αθανάσιο Βόγα με καταγωγή από την Πελαγονία και το 1911 η *Μακεδονία* από τον Κωνσταντίνο Βελλίδη, ο οποίος γεννήθηκε κάπου κοντά στη Δεσκάτη Γρεβενών με καταγωγή, όμως, από το Λιβάδι²¹.

Η ροή Βλάχων μεταναστών στη Θεσσαλονίκη καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} και τις αρχές του 20ού αιώνα τροφοδοτούσε συνεχώς με νέο αίμα τη βλάχικη ομάδα των κατοίκων της πόλης. Έτσι, ενώ από τη μία μεριά οι παλαιότερες οικογένειες βλάχικης καταγωγής ήρθαν σε επιγαμίες με τους ελληνόφωνους χριστιανούς που βρήκαν να κατοικούν στην πόλη και αναπόφευκτα αφομοιώνονταν γλωσσικά, από την άλλη μεριά η παρουσία αυτών των συνεχώς αφομοιούμενων φαίνεται πως ήταν ένας από τους λόγους προσέλκυσης των νεότερων μετοίκων που διατηρούσαν ζωντανή τη χρήση της βλάχικης γλώσσας. Η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στη Θεσσαλονίκη ανάγκασε τον Γάλλο Emile Picot, έναν από τους πρώτους ερευνητές με φιλορουμανικές θέσεις, να καταγράψει πως, στα 1875, η βλάχικη εγκατάσταση στη Θεσσαλονίκη ήταν *γραικομάνικη*, είχε δηλαδή ελληνικές εθνικές επιλογές²². Ίσως λοιπόν οι εντυπώσεις που κατέγραψε, στα 1889, ο Weigand να ανταποκρίνονται πλήρως στη γλωσσική πραγματικότητα που είχε διαμορφωθεί στους κόλπους της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Θεσσαλονίκης. Ο Weigand αναφέρει πως ένα σημαντικό μέρος του ελληνικού στοιχείου της πόλης προερχόταν από *εξελληνισμένους γλωσσικά Βλάχους*. Οι περισσότεροι κατάγονταν από το Λιβάδι, την Κλεισούρα και τη Μοσχόπολη. Ωστόσο επισημαίνει πως τα βλάχικα εξακολουθούσαν να μιλούνται από αρκετούς κατοίκους στις χριστιανικές συνοικίες όπου υπήρχε μεγαλύτερη συγκέντρωση Βλάχων, όπως στις συνοικίες του Αγίου Νικολάου, του Αγίου Αθανασίου και της Αγίας Θεοδώρας²³. Το γεγονός πως ένα υψηλό ποσοστό των Βλάχων της Θεσσαλονίκης κατοικούσε στις συνοικίες του Αγίου Αθανασίου και του Αγίου Νικολάου, όπου μέχρι τη δημιουργία των αριστοκρατικών συνοικιών στην ανατολική πλευρά και έξω από τα τείχη της πόλης, συγκεντρώνονταν τα οικονομικά και κοινωνικά πιο δραστήρια μέλη της ελληνικής κοινότητας²⁴ μπορεί να δηλώνει από μόνο του τη θέση των Βλάχων στους κόλπους της κοινότητας.

Οι περισσότερες αναφορές για τον πληθυσμό της Θεσσαλονίκης στα 1900 κυμαίνονται κάπου ανάμεσα στις 100.000 με 150.000 ψυχές, γεγονός που την καθιστούσε τη δεύτερη μεγαλύτερη οθωμανική πόλη στα Βαλκάνια μετά την Κωνσταντινούπολη. Ελληνικές προξενικές εκθέσεις και ενημερωτικές επιστολές εκείνης της εποχής μας πληροφορούν πως στην πόλη υπήρχαν 15.000 Έλληνες με οθωμανική υπηκοότητα και 5.000 με ελληνική. Ωστόσο, επισημαίνεται πως σχεδόν οι μισοί των οθωμανών υπηκόων είχαν μακρινή ή κοντινή βλάχικη καταγωγή²⁵. Οι τοπικές εκκλησιαστικές αρχές και το Οικουμενικό Πατριαρχείο μας βεβαιώνουν πως στην πόλη υπήρχαν 625 βλάχικες

19. Στις 23 Μαΐου 1991, από τα 34 άτομα που εξελέγησαν ως μέλη για την επιτροπή που θα εξέλεγε τους εφόρους των σχολείων, του γηροκομείου και του νοσοκομείου της κοινότητας μπορούμε να αναγνωρίσουμε πως τουλάχιστον 10 από αυτούς είχαν βλάχικη καταγωγή: Δ. Ζάννας, Ι. Αυγερινός, Ι. Μπίτσιος, Τ. Παπαγεωργίου, Ν. Βικόπουλος, Γ. Παπαγεωργίου, Σ. Τάττης, Κ. Μήττας, Ι. Μπουτάρης, Σ. Σιμώτας και Ε. Χατζηκώστας. Τομανάς (1995:97-98). Όταν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η ζωή των μελών της κοινότητας αναστατώνεται από διαμάχες και αντιπαλότητες, για τη διαχείριση της, συναντούμε Βλάχους και στις δύο αντιμαχόμενες παρατάξεις, δηλαδή την *αριστοκρατική* και τη λαϊκή παράταξη των λεγόμενων *οχλαγωγών*. Μοσκόφ (1974:129-130).

20. Για τη δράση Θεσσαλονικέων Βλάχων στα κοινά της πόλης βλέπε: Χεκίμογλου (1996:173-217). Όπου αναφέρονται συχνά τα ονόματα μελών της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Θεσσαλονίκης τα οποία αναγνωρίζονται ως βλάχικης καταγωγής, όπως: Β. Αστερίου, Κ. Συνδίκας, Β. Μάου, Αθ. Παπαγεωργίου, Τ. Παπαγεωργίου, Ι. Σιμώτας, Β. Παπάζογλου, Δ. Βλάτσης ή Μπλάτσης, Ε. Χατζηκώστας, Κ. Σφήκας, Δ. Ζάννας, Οικονόμου, Ι. Μπίτσιος, κ.ά.. Για τη δομή της κοινωνίας της τουρκοκρατούμενης Θεσσαλονίκης βλέπε: Σερεμέτης (1986:266-296) και Μοσκόφ (1974:93 και σποράδη).

21. Κόκκας (1981:222-251). Κανδυλάκης (1998:48, 183-184, 220 και σποράδη).

22. Picot (1875:39).

23. Weigand (1895:221).

24. Μοσκόφ (1974:36-37).

25. Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών 1900 ΑΑΚ/Α, *Γενικό Προξενείο της Ελλάδος εν Θεσσαλονίκη, Σχεδιάγραμμα έκθεσης σχετικά με την προσπάθεια που κατέβαλε η ρουμανική προπαγάνδα για την ίδρυση στη Θεσσαλονίκη συνεταιρισμού για τους Βλάχους εμπορευόμενους της πόλης και τη βλάχικη παροικία της Θεσσαλονίκης*. Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών 1900 ΑΑΚ/Α, *Γενικό Προξενείο Ελλάδος εν Θεσσαλονίκη προς την Α.Ε. τον Κ.Α. Ρωμανόν Υπουργό επί των Εξωτερικών, εν Θεσσαλονίκη τη 10 Μαΐου 1900*, αρ.πρ.173.

οικογένειες κι ένας πληθυσμός που έφτανε τις 3.500 ψυχές²⁶. Δεν θα ήταν, λοιπόν, δύσκολο να υποθέσουμε πως η πραγματικότητα ήταν κάπου στη μέση και οι κάτοικοι βλάχικης καταγωγής αριθμούσαν το λιγότερο 5.000 άτομα και ποσοστό 25% των Ελλήνων της πόλης.

Καταλήγοντας, μετά από την παρουσίαση αυτού του πλήθους των αρχειακών πηγών, των βιβλιογραφικών καταγραφών και των προφορικών επιβεβαιώσεων δεν μπορεί να υπάρξει αμφισβήτηση της συμμετοχής των Βλάχων στη θεμελίωση της νεοελληνικής αστικής ταυτότητας της Θεσσαλονίκης μέχρι την απελευθέρωση της, πριν από 100 χρόνια. Η δικαιωματική και ισότιμη ένταξη τους στην τοπική ελληνική κοινότητα δεν άφησε περιθώρια επιτυχίας στις παρεμβάσεις και τις προτάσεις της Ρουμανικής Προπαγάνδας. Απεναντίας οι ίδιοι οι Βλάχοι αντέδρασαν δυναμικά καθώς, οι ίδιες τους οι εμπειρίες επιβεβαίωναν πως δεν διαφοροποιούνταν ουσιαστικά από τους υπόλοιπους Ρωμιούς, τους υπόλοιπους Έλληνες. Όλα τα στοιχεία στο παράδειγμα της Θεσσαλονίκης πιστοποιούν το γεγονός πως οι Βλάχοι υπήρξαν και εξακολουθούν να είναι θεμελιώδες, συστατικό μέλος της Ρωμιοσύνης, του Νεότερου Ελληνισμού, της ίδιας της Ελλάδας.

*Από αριστερά: Νικόλαος Ι. Μέρτζος Πρόεδρος Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών,
Μιχάλης Μαγειρίας Πρόεδρος Πανελληνίας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων,
Αστέρης Κουκουόδης Ερευνητής - Εκπαιδευτικός.*

Αίθουσα Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 22 Ιανουαρίου 2011

26. Από αυτές τις οικογένειες μόλις 19 αναγνωρίζονταν ως ρουμανίζουσες. *Εκκλησιαστική Αλήθεια* (1907:329-330). Πατριαρχικό Τυπογραφείο (1993:με').

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Βακαλόπουλος, Κωνσταντίνος Α. (1978)
 «Χριστιανικές συνοικίες, συντεχνίες και επαγγέλματα της Θεσσαλονίκης στα μέσα του 19^{ου} αιώνα», *Μακεδονικά* 18, Θεσσαλονίκη, 103-141
- Βακαλόπουλος, Απόστολος Ε. (1997)
Ιστορία της Θεσσαλονίκης, 316 π.Χ. - 1983, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη
- Βακουφάρης, Περικλής (1996)
Ο Κώδικας της κοινότητας Κλεισούρας, 1868-1880, Έκδοση Συλλόγου Απανταχού Κλεισουριέων *Ο Άγιος Μάρκος* 2, Θεσσαλονίκη
- Βασδραβέλλης, Ιωάννης Κ. (1950)
Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγónας, 1796-1832, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών 10, Θεσσαλονίκη
- Βασδραβέλλης, Ιωάννης Κ. (1952)
Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, Α' Αρχείο Θεσσαλονίκης, 1695-1912, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών 13, Θεσσαλονίκη
- Γεωργιάδης, Ν. (1995)
Θεσσαλία, (πρώτη έκδοση 1880), Έλλα, Λάρισα
- Δημητριάδης, Βασίλης 1983
Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, 1430-1912, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών 61, Θεσσαλονίκη
- Δημητριάδης, Βασίλης, (1997)
Η Θεσσαλονίκη της παρακμής. Η ελληνική κοινότητα της Θεσσαλονίκης κατά τη δεκαετία του 1830 με βάση ένα οθωμανικό κατάστιχο απογραφής του πληθυσμού, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο
- Εκκλησιαστική Αλήθεια* (1907)
 έτος 27ο, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, εν Κωνσταντινουπόλει, 329-330.
- Πατριαρχικό Τυπογραφείο (1993)
Επίσημα Έγγραφα περί της εν Μακεδονία οδοντήρας καταστάσεως, εν Κωνσταντινουπόλει, 1906, Εκδόσεις Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη
- Κανδυλάκης, Μανώλης (1998)
Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης. Συμβολή στην Ιστορία του Τύπου, Α' Τουρκοκρατία, University Studio Press / Έκφραση, Θεσσαλονίκη
- Κοεμτζόπουλος, Κίμων Γ. (1994)
Οι Λαζαίοι του Ολύμπου και απόγονοι, Δωδώνη, Γιάννινα - Αθήνα
- Κόκκας, Παναγιώτης Γ. (1981)
 «Οικογένεια Γκαρμπολά και η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικά* 25, Θεσσαλονίκη, 222-251
- Κουκούδης, Αστέριος Ι. (2000)
Η Θεσσαλονίκη και οι Βλάχοι, Μελέτες για τους Βλάχους 1, Εκδόσεις Ζήτρος, Θεσσαλονίκη
- Παπαμιχαήλ, Μιχαήλ Κ. (1972)
Κλεισούρα Δντ. Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη
- Ριζάλ, Π., (Νεχαμά, Ιωσήφ) (1997)
Θεσσαλονίκη, η περιπόθητη πόλη, (πρώτη έκδοση στα γαλλικά το 1917), μετάφραση: Βασίλης Τομανάς, Νησίδες, Θεσσαλονίκη
- Σερεμέτης, Δημήτρης Γ. (1986)
 «Ο Στέφανος Κων. Τάττης (1825-1910), στη δομή της κοινωνίας της τουρκοκρατούμενης Θεσσαλονίκης (19ος αι.)», *Μακεδονικά* 25, Θεσσαλονίκη ????
- Τζιώγος, Αριστοτέλης Ι. 1961
Συνοπτική ιστορία της Κλεισούρας Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη
- Τομανάς, Κώστας, (1995)
Χρονικό της Θεσσαλονίκης, 1875-1920, Νησίδες, Θεσσαλονίκη
- Χεκίμογλου, Ευάγγελος Α. (1996)
Θεσσαλονίκη, Τουρκοκρατία και Μεσοπόλεμος. Κείμενα για την ιστορία και την τοπογραφία της πόλης, Ιστορία και Πολιτισμός 3, Διεύθυνση: Π. Πετρίδης - Γ. Αναστασιάδης, Έκδοση University Studio Press
- Χιονίδης, Γεώργιος Χ. (1984)
 «Οι ανέκδοτες αναμνήσεις του Γιώτη (Παναγιώτη) Ναούμ για τους Βλάχους της Ηπείρου και της Μακεδονίας στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και για την επανάσταση του 1878 στη Μακεδονία», *Μακεδονικά* 24, Θεσσαλονίκη ????
- Anastassiadou, Meropi, (1994)
 «Yanni, Nikola, Lifder et les autres ... Le profil demographique et socio-professionnel de la population orthodoxe de Salonique a la veille des Tanzimat», *Sudost- Forschungen*, Band 53/, 73-130.
- Filipovic, Mil. S. (1979)
 «Cincari u Velesu», (Juzni Pregled, Skoplje sv.5, Maj 1936), μετάφραση: Ι. Παπαδριανός, *Βαλκανική Βιβλιογραφία*, τόμος V-1976, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 317-328
- Picot, Emile (1875)
Les Roumains de la Macedoine, Editeur Ernest Leroux, Paris
- Haciu, Anastase N. (1936)
Aromanii: comert, industrie, arte, expasiune, civilizatie, Tip. Cartea Putnei, Foscani
- Weigand, Gustav, (1888)
Die sprache des Olympto-Valachen, nebst einer Einleitung uber Land und Leute, Leipzig
- Weigand, Gustav (1895)
Die Aromunen: Ethnographiisch, Philologisch, Historisch Untersuchungen uber das Volk der sogenannten Makedo-romanen oder Zinzaren, τόμος Α', Land und Leute, Leipzig